

T.C.
KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME MBA

**BASEL KRİTERLERİNİN KOBİ KREDİLERİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

MASTER TEZİ
Hazırlayan
Tuğçe TERZİ

Tez Danışmanı
Dr. Birgöl ŞAKAR

İstanbul 2011

ÖZET

BASEL KRİTERLERİNİN KOBİ KREDİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde başlayıp, bugüne kadar süre gelen, önceleri ülkemizdeki gibi bölgesel olarak yaşanan finansal krizlerin, artık küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak tüm dünya piyasalarına çok kısa bir sürede kolaylıkla yayıldığı ve etkisinin büyük olduğu gözlemlenmiştir. Elde edilen araştırmalar sonucunda finansal krizlerin büyük ölçüde risk yönetimindeki yetersizliklerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle risk yönetimi konusunda uluslararası standartların oluşturulmasının ve denetim mekanizmalarının etkinliğinin artırılmasının çok önemli bir ihtiyaç olduğu düşünülmüştür. Bu ihtiyaca yönelik olarak finansal sistemin önemli bir ayağı olan bankaların risk yönetimi faaliyetlerinin belli bir standarda kavuşturulmasıyla finansal piyasalarda istikrarı sağlayacağı düşüncesiyle, bankacılık sektörüne yönelik olarak sermaye yeterliliği düzenlemeleri oluşturulmuştur. Bu amaçla, başlangıçta Basel I' in etkili olduğu düşünülmüş, ancak çok kısa bir süre sonra bu düzenleme yetersiz görülmüş, dolayısıyla Basel I geliştirilerek daha üst standartlar getiren Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi yayımlanmıştır. Eylül 2008 de Lehman Brothers'ın iflasını duyurması, ABD deki büyük yatırım bankalarının banka holding şirketlerine dönüştürülmesi, Fannie Mae ve Fredi Mac' in ulusallaştırılması, AIG' in çöküşün eşğine gelmesi, Fortis' in parçalanması ve satılması, İzlanda' nın en büyük ticari bankasının ardından ülkenin bankacılık sisteminin çökmesi, birçok ülkenin bankalarına ciddi destekler vermesine yol açması gibi bir kısım olaylar henüz kriz durumları için yeterince önlemin alınmadığını ve mevcut sistemin ciddi eksiklikler içerdiğini göstermiştir. Finansal sistem ve bankacılık sistemi hâlihazırda tekrar istikrara kavuşmuş olsa da krizin maliyeti çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bununla birlikte küresel finansal kriz reel sektörü de etkilemiş refah seviyesinde ciddi düşüşler görülmüş, yüksek seviyede iş kayıpları yaşanmıştır. Bu nedenle, Basel Komitesi tarafından hazırlanan reform takvimi Ekim 2009' da Pittsburgh' da düzenlenen G20 liderler zirvesinin en önemli konularından biri olmuştur. 12 Eylül 2010 tarihinde söz konusu reformlar, Basel Komitesi tarafından kamuoyuna bir basın açıklaması ile bildirilmiştir.¹ Basel III kriterleride bu şekilde ortaya çıkmıştır.

¹ BIS, Higher Global Minimum Capital Standards Announced By The Group Of Governors And Heads Of Supervision, <http://www.bis.org/press/p100912.htm>

KOBİ'lerin bankalarla olan işbirliklerinin kaçınılmaz olduğu göz önünde tutulursa, Basel kriterlerinin getirdiği risk odaklı yaklaşımından, dolaylı olarak KOBİ'lerin de etkileneceği çok açık bir şekilde öngörülebilir.

Bankaların kredilendirme esasları üzerinde köklü değişiklikler yapacağı kesin olan bu standartlar, ülkemizdeki istihdamın ve ekonominin başrolünü üstlenmiş olan KOBİ'ler üzerinde de çok önemli etkileri olacaktır. Şöyle ki, bu tür kurumların öz sermayelerinin genellikle ciddi şekilde yetersiz oluşu, hem aktiflerindeki uzun vadeli yatırım finansmanında hem de faaliyetleri esnasında kullandıkları işletme sermayesi ihtiyaçlarının karşılanmasında bankalarla sürekli bir ilişki kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin ekonomik durumları dikkate alındığında, kredi sağlayan açısından daha fazla sermaye tutma, kredi kullanıcıları açısından ise belki de bugüne değin edindikleri tüm alışkanlıklarından vazgeçerek şeffaflık, risk yönetimi ve kalifiye eleman istihdamı gibi öğeleri içeren yepyeni bir yönetim biçimine sahip olmak zorunda bırakan bu kararlar, her iki tarafı da bambaşka bir davranış şekli geliştirmelerine neden olacaktır.

Bu çalışmada Basel uzlaşısının ülkemiz ekonomisinin demirbaşı niteliğinde olan KOBİ'ler üzerindeki etkileri ölçülmeye çalışılarak, bu tür ekonomik birimlerin gelecekte yaşanacak sürece daha iyi hazırlanabilmeleri için uyarılarda bulunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Basel II, KOBİ, Sermaye Yeterliliği, Derecelendirme, Kobi Kredileri

ABSTRACT

EFFECTS OF NEW BASEL CAPITAL ACCORD ON SMEs' CREDITS

Kadir Has University, Department of MBA, Master Thesis, 85 Pages, Istanbul, 2011

Tuğçe Terzi

İstanbul, 2011

The financial crisis, from the beginning of the last quarter of the twentieth century to today, easily spread to the markets of the whole world in a very short time because of a natural result of globalization. The resulting of the studies shows that the most important reason of financial crises has been that deficiencies in risk management. For this reason, the establishment of international standards and to enhance the effectiveness of control mechanisms have been thought that to be a very important need for the risk management.

This is an important pillar of the financial system for the needs of the banks' risk management activities will provide the stability of financial markets, the idea of reaching a certain standard, Built as the capital adequacy regulations for the banking sector.

To this end, the beginning of Basel I thought of to be effective, but insufficient, this arrangement was seen in a very short time later, thus bringing the Basel I to Basel II, Basel III Capital Adequacy Regulation by developing higher standards have been released.

Given the cooperation of banks in SMEs is inevitable, the Basel II risk-based approach brought by the indirectly affected SMEs clearly foreseeable.

On the principles of fundamental changes in banks' lending standards will make this clear, the country of employment and the economy had taken on the lead is also very significant impact on SMEs will be.

That is the kind of institutions are usually seriously inadequate equity capital, long-term investment and financing of assets used during the activities as well as meeting the needs of working capital necessitates the establishment of a permanent relationship with bank.

Given the economic conditions of developed countries, in terms of credit to hold more capital, credit, perhaps until now they have acquired in terms of users, giving up all the habits of transparency, risk management and includes such elements as recruitment of qualified staff have to leave these decisions to have a whole new form of government, each develop a completely different form of behavior will cause the two sides.

In this study, the Basel-II Accord by working in our country's economy, measured in a fixture in the nature of its effects on SMEs, as long as this kind of economic agents of future attempts to find a better warning to prepare.

Keywords: Basel II, Capital Adequacy, Rating, SME's Credit

ÖNSÖZ

Bu çalışma süresince benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen annem Münire Akyalçın' a, tezin hazırlanmasında bana büyük yardımları olan öğretim görevlisi ablam F. Dilek Terzi' ye, bu çalışmayı sonlandırmam için beni sürekli olarak cesaretlendiren arkadaşlarım Banu Unculu' ya ve Eren Murat' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, bu çalışma esnasında verdiği pozitif enerji ile sonuca ulaşmamı sağlayan danışmanım, Sayın Dr. Birgül Şakar'a bütün katkıları için teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	2
ABSTRACT.....	4
ÖNSÖZ.....	6
İÇİNDEKİLER.....	7
TABLolar.....	10
ŞEKİLLER.....	11
KISALTMALAR.....	12
1. GİRİŞ.....	15
2. KOBİ VE KOBİ'LERE SAĞLANAN KREDİLER.....	18
2.1. KOBİ Tanımları.....	18
2.2. KOBİ'lerin Ülke Ekonomisindeki Yeri.....	20
2.3. KOBİ'lerin Büyük Ölçekli Kurumlara Göre Avantajlı ve Dezavantajlı Yönleri.....	22
2.4. KOBİ'lerin Finansman Kaynakları.....	23
2.4.1. Finansman Kaynağı Olarak Özkaynak.....	23
2.4.2. Finansman Kaynağı Olarak Banka Kredileri.....	25
2.4.3. Alternatif Finansman Yöntemleri.....	25
2.5. Türkiye'deki Kredilendirme Yaklaşımları.....	28
2.5.1. Geleneksel Yaklaşım.....	28
2.5.2. Risk Odaklı Yaklaşım.....	29
2.6. Basel Kriterlerinin Türkiye'de Yaratması Beklenen Değişiklikler.....	30
2.6.1. Basel II'nin Türkiye'ye ve Türk Bankacılık Sistemine Olan Etkileri.....	30

3. KOBİ KREDİLERİNE YÖNELİK BASEL KARARLARI.....	33
3.1. Basel I ve Basel II' nin Tarihçesi	33
3.2. Basel II'nin Yapısal Blokları.....	39
3.2.1. Birinci Yapısal Blok : Asgari Sermaye Yeterliliği.....	40
3.2.1.1. Kredi Riski.....	40
3.2.1.2. Piyasa Riski.....	40
3.2.1.3. Operasyonel Risk.....	41
3.2.2. İkinci Yapısal Blok : Denetimsel Gözden Geçirme.....	41
3.2.3. Üçüncü Yapısal Blok : Piyasa Disiplini.....	42
3.3. Basel'e göre Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımları.....	42
3.4. Basel'e göre KOBİ Tanımı ve Portföy Sınıflandırması.....	46
3.5. KOBİ Kredilerinin Dahil Olacağı Sermaye Yükümlülüklerinin Belirlenmesi....	51
3.5.1. Mevcut Bankacılık Mevzuatında Yer Alan Hesaplama Sistemi.....	51
3.5.2. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım.....	51
3.5.3. Standart Yaklaşım.....	51
3.5.3.1. Perakende Krediler.....	53
3.5.3.2. Konut İpotekli Krediler.....	53
3.5.4. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar.....	54
3.6. Kredi Riski İndirgeme Tekniklerinin Dikkate Alınması.....	54
4. BASEL KRİTERLERİNİN KOBİ KREDİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	61

4.1. Bankalar Açısından İncelenmesi.....	61
4.1.1. Sermaye Yükümlülüğü.....	61
4.1.2. Sermaye Yükümlülüğünün Konjonktürel Etkileri.....	67
4.1.3. Kredi Fiyatlaması.....	69
4.1.4. Bankaların Derecelendirme Sistemleri.....	72
4.1.5. Bankalar Arası Farklılaşmalar.....	74
4.2. KOBİ'ler Açısından İncelenmesi.....	75
4.2.1. Kredi Miktarı.....	75
4.2.2. Kredi Maliyeti.....	76
4.2.3. Derecelendirme Gerekleri ve Kurumsal Yönetişim.....	76
5. SONUÇ.....	78
6. KAYNAKÇA.....	83

TABLolar

Sayfa No

Tablo 1	Farklı Kurumlarca Kullanılan KOBİ Tanımları	19
Tablo 2	T.C. Merkez Bankası' nın Ölçek Tanımları.....	19
Tablo 3	İş Yeri Büyüklük Gruplarına Göre Şirket Sayıları.....	20
Tablo 4	KOBİ'lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yerleri.....	21
Tablo 5	Basel-II Kapsamında Kullanılabilecek Yaklaşımlar	38
Tablo 6	Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama ve Risk İndirgeme Yöntemleri.....	45
Tablo 7	Basel –II Çerçevesine Göre Sınıflandırma.....	47
Tablo 8	Standart Yaklaşımda Perakende ve Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları.....	52
Tablo 9	Karşılık Mevzuatında Dikkate Alınan Teminatlar ve Garantiler.....	55
Tablo 10	Mevcut Sermaye Yeterliliği Mevzuatında Dikkate Alınan Teminatlar ve Garantiler.....	56
Tablo 11	Farklı Ölçüm Yaklaşımları İçin Dikkate Alınabilecek Teminatlar.....	59
Tablo 12	3.Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler.....	64

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil	1	Alternatif Finansman Teknikleri.....	26
Şekil	2	Kredilendirmede Geleneksel Yaklaşım.....	28
Şekil	3	Basel II'nin Risk Ölçüm Türleri.....	39
Şekil	4	Kredi Riski Azaltım Teknikleri(KRİ)	44
Şekil	5	Reel Sektör Firmalarının Finansman Yapısı.....	47
Şekil	6	Basel II Çerçevesine Göre Sınıflandırma (Portföy).....	48
Şekil	7	KOBİ Kredilerinin Sınıflandırılması.....	49
Şekil	8	Teminatlara İlişkin Basit ve Kapsamlı Yöntem.....	58
Şekil	9	KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Karşılaştırılması.....	63
Şekil	10	3.Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre AB Ülkeleri Bankalarında KOBİ...66	
Şekil	11	Kredilerinin Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler....66	
Şekil	12	Kredi Fiyatını Belirleyen Faktörler.....	70
Şekil	13	Basel-II Sonrası Risk Primlerindeki Değişiklikler (Temsili Gösterim).....	71

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A-IRB	: Advanced Internal Ratings-Based Approach
AMA	: Advanced Measurement Approach (İleri Ölçüm Yaklaşımı)
ASA	: Alternative Standardized Approach
Basel-I	: Basel Capital Accord
Basel-II	: New Basel Capital Accord (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)
BCBS	: Basel Committee on Banking Supervision
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bank For International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
BKDK	: Bağımsız Kredi Değerlendirme Kuruluşu
CAD	: Sermaye Yeterliliği Direktif
CCF	: Credit Conversion Factor
CRM	: Credit Risk Mitigation Techniques
EAD	: Exposure at Default (Temerrüt Olasılığına Maruz Değer)
ECA	: Export Credit Agencies
ECAI	: External Credit Assessment Institution
FIRB	: Foundation Internal Ratings-Based Approach
ASY	: Alternatif Standart Yaklaşım
GİDDY	: Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
IRB	: İçsel Derecelendirme Yöntemi
İKK	: İhracat Kredi Kuruluşları

İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
K	: Kesinti
KDO	: Krediye Dönüştürme Oranı
KGF	: Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş.
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KRİ	: Kredi Riski İndirgeme Teknikleri
LGD	: Loss Given Default (Temerrüt Halinde Kayıp)
OEDC	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖAK	: Özel Amaçlı Kredilendirme
PD	: Probability of Default
QIS	: Quantitative Impact Study (Sayısal Etki Çalışmaları: SEÇ)
SA	: Standardized Approach (Standart Yaklaşım : SY)
SL	: Specialized Lending
SME	: Small and medium sized entities
SSA	: Simplified Standardized Approach
BSY	: Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
BBDK	: Basel Bankacılık Denetim Komitesi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
THK	: Temerrüt Halinde Kayıp
THRT	: Temerrüt Halinde Risk Tutarı
TİDDY	: Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
TO	: Temerrüt Olasılığı

TT : Temerrüt Tutarı

UAPME : Avrupa Sanatkarlar ve KOBİ'ler Birliği

1.GİRİŞ

1980’li yıllarda başlayan ve 1990’lı yıllarda hız kazanan piyasaların küreselleşme olgusu ile birlikte 2007 yılından itibaren etkileri halen sürmekte olan ve "küresel mali kriz" olarak bilinen ABD’de başlayıp tüm dünyayı saran ekonomik kriz, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sektörlerin halihazırda sahip oldukları geleneksel yönetim sistemlerinin bu krize karşı mücadele etmekte yetersiz kaldığı gözlemlenmiş, dolayısıyla sektörlerin sağlıklı bir şekilde yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır. Bu ihtiyaca yönelik olarak hazırlanan, uluslararası tarafsız bir düzenleyici kurulun gözetiminde dünya çapında kabul gören bazı standartların geliştirilmesi zorunluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda, uluslararası piyasalarda meydana gelen gelişmelerin bankacılık sektörünü daha hızlı etkilemesi ve bu sektörde yaşanan olumsuzlukların ekonominin tümünü etkileyecek güce sahip olması, söz konusu standartların bankacılık sektörüne odaklanmasına neden olmuştur.

Küreselleşme olgusunun tabii bir ögesi olan ekonomik bütünleşme süreci yerel bankaların da uluslararası standartlarda hizmet sunmasını zorunlu kılmış, özellikle de kredilendirmede kullanılan geleneksel değerlendirme yöntemlerinden uzaklaşılmasına zorlayarak üzerinde uluslararası bir uzlaşma sağlanmış olan yeni kredi derecelendirme yöntemlerinin kullanılmasını gerektirmiştir.

Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank For International Settlements) ve onun bünyesinde kurulan Basel Komitesi’nin bankacılığın sermaye yeterliliği sorunu üzerine çalışmaları 1980’li yıllarda başlamış ve ilk olarak Basel I Düzenlemesi (1988) yayımlanmış, ardından bu düzenlemenin eksikliklerini gidermek amacıyla Basel II Düzenlemesi (2004) yayımlanmıştır. Ancak, Basel II Kriterleri, durağan dönemlerde işleyen sisteminin, küresel kriz döneminde beklenen performansa ulaşamadığı yönünde ciddi eleştiriler almıştır. Bunun üzerine, Basel Komitesi, yoğunlaşan eleştirileri dikkate almakta ve mevcut sistemi savunmanın yanı sıra ek tedbirlerle sistemin krizlere karşı direnç düzeyinin artırılmasına yönelik çalışmalar içerisinde olduklarını vurgulamaktadır. Türkiye özelinde ise, Basel I Kriterleri aşamalı olarak uygulanmış, Basel II Kriterlerine tam geçiş için önceden öngörülen 1 Ocak 2009 tarihi, BDDK tarafından ileri bir tarihe ertelenmişti. Özellikle Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sürecini izleyen dönemde, krizi fırsata çevirmede başarılı bir sınav veren Türk Bankacılık Sektörü, Basel II’ye tam geçiş gerekliliklerini çok büyük ölçüde tamamlamış olup, Basel Komite’nin küresel krizle ortaya çıkan defolarını gidermek için ihtiyaç duyduğu bir üst sürümü diye adlandırabileceğimiz Basel III, Basel Komitesi, sistemik olarak önemli

bankaların risklerinin tanımlanması hususunda Finansal İstikrar Kurulu (Financial Stability Board- FSB) ile çalışmalarını yürütmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar neticesinde 12 Eylül 2010 tarihinde Merkez Bankaları ve Denetim 5 Otoriteleri Başkanları, sistemik önemi haiz finansal kuruluşların Basel III standartları çerçevesinin ötesinde kayıpları karşılayacak kapasiteye sahip olmaları konusunda fikir birliğine varmışlardır. Basel Komitesi çalışmalarını Basel III ve ilgili denetime ilişkin sağlam standartların uygulanması alanlarında yoğunlaştırmayı planlamaktadır.²

2007 yılında G-10 ve AB ülkelerinde, 2010³dan beri de Türkiye’de birçok bankada uygulanmaya başlanmış ve aşamalı olarak yürürlüğe girecek olan Basel II’nin, getirdiği risk odaklı yaklaşımla, Basel-II standartları bankalar tarafından olduğu kadar KOBİ’ler tarafından da doğru anlaşılmalı ve bütün ilgililerce gerekli pozisyonlar alınmalıdır. Gelecekte ortaya çıkacak olan etkilerin bugünden hesaplanarak uzun dönem için öngörüler yapabilmek adına, bu standartların iyi analiz edilmesi ve değişimin doğru yönetilmesi hayati bir öneme sahiptir. Basel II’ nin, getirdiği risk odaklı yaklaşımla bankaların kredilendirmeye bakışında “iyi” veya “kötü” sıfatlarının yerini, “az riskli” veya “çok riskli” sıfatları alacak, “fiyatlama” da bu tanımlara göre yapılacaktır. Bu tarz bir yaklaşım, sadece KOBİ’lerin bankalardan kullandıkları kredilerin “fiyatını” değil, “miktarını”, “türünü” ve “vadesini” de “pozitif” veya “negatif” yönde etkileyecektir.

Yukarıda adı geçen konuların daha iyi anlaşılmasını sağlamanın yanında, KOBİ’lerin uygun pozisyon alabilmelerine katkıda bulunmayı amaçlayan bu tez; uygulamada halihazırda var olan şartlar ile yaşanacak süreçler sonucunda ortaya çıkacak olan olası değişikliklerin önemini ortaya koymak çabasıdır.

Basel kriterlerinin Türkiye’deki KOBİ kredilerine etkilerinin incelendiği bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk olarak KOBİ’lerle ilgili tanımlara yer verilmiş, daha sonra, KOBİ’lerin ülke ekonomisindeki yerleri ile KOBİ’lerin büyük ölçekli kurumlara göre avantajlı ve dezavantajlı yönleri açıklandıktan sonra, son olarak KOBİ’lerin finansman kaynakları ile Türkiye’deki kredilendirme yaklaşımlarına ve Basel kriterlerinin Türkiye’de yaratması beklenen değişikliklerine değinilmiştir.

² BIS, The Basel Committee’s Response to the Financial Crisis: Report to the G-20, Ekim 2010

³Basel Bankacılık Denetim Komitesince oluşturulmuş olan Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması dokümanı 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı Direktifler (CRD) ile Avrupa Birliği (AB) müktesebatına dahil edilmiş ve söz konusu Direktifler belirli bir geçiş süreci dahilinde AB üyesi ülkelerde uygulamaya konulmuştur. Hali hazırda, dünya çapındaki birçok ülkede ise Basel-II’ye uyum çalışmaları devam etmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Basel I, Basel II, Basel II'nin yapısal blokları, KOBİ kredilerine ilişkin Basel II kriterlerine yer verilerek bu kriterlerin uygulamaya geçirilmesi halinde KOBİ'lerin yaşayabilecekleri zorluklar ortaya konulmuş ve daha da önemlisi risk derecelendirme yaklaşımlarıyla birlikte KOBİ'lere çeşitli öneriler getirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, Basel II standartlarının bankalar üzerinde oluşturduğu yaptırımların bir sonucu olarak bankalar tarafından KOBİ'lere kullandırılan krediler üzerinde yarattığı etkilerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan “sermaye yükümlülükleri”, “kredi fiyatlaması” ve “derecelendirme gerekleri” ne değinilmiştir.

2. KOBİ VE KOBİ'LERE SAĞLANAN KREDİLER

2.1. KOBİ Tanımları

Ülkemizde yapılan KOBİ tanımlarının birbirlerinden çok farklı oldukları görülmektedir. Bu tanımlarda; sektör, çalışan sayısı, yatırım tutarı ve sermayenin büyük ölçekli işletmelere ait olmaması gibi kriterler kullanılmaktadır. Bu tanımlamalar Tablo 1 deki gibi gösterilebilir.⁴

Diğer taraftan Basel-II'nin küçük ve orta büyüklükteki işletmeler açısından en önemli kriteri "KOBİ'nin tanımında" ortaya çıkmaktadır. Bahsi geçen tanımlar yine genelde faaliyette olan sektör, istihdam edilenlerin sayısı, sabit yatırım tutarı ve işletmenin sermayesinin önemli bir kısmının büyük ölçekli işletmelere ait olmaması yani firmanın belirli bir gruba dahil olmaması kriterlerine dayandırılmıştır. Ancak, Avrupa Birliği (AB) yönetmeliğince kabul edilen tanımda; 250'den daha az çalışanı olma, yıllık cirosunun 50 milyon €'dan az olması, yıl sonu bilanço aktif büyüklüğü tutarının 43 milyon €'dan az olması ve KOBİ'nin bir veya bir kaç büyük şirkete ait yani grup firması olmaması kriterleri yer almaktadır.

Basel-II'de de yer alan 50 milyon €kriteri göz önünde bulundurulursa, ülkemizde faaliyet gösteren firmaların önemli bir bölümünün KOBİ olarak sınıflandırılması doğaldır. Örneğin, İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl devamlı olarak açıklanan, Türkiye'nin en büyük bin firmasının belirlendiği araştırmanın sonucuna göre, bu firmaların sadece % 44'ünün yıllık cirosunun 50 milyon €'dan yüksek olduğu görülmektedir. Yine başka bir gösterge olarak kabul edilebilecek diğer bir istatistik de T.C. Merkez Bankası tarafından yayımlanan Sektör Bilançolarıdır. 2009 sonuçlarına göre, 13 ana sektör ve 26 alt sektörden oluşan 7352 firmanın verilerinin değerlendirildiği sektör kimliği tablolarında, sektördeki firmaların sayısı, hukuki durumu ve kullandıkları banka kredileri ile birlikte ölçek aralıkları itibarıyla sektör göstergeleri bulunmaktadır. Net satış kriterinde; 2008 yılında net satışları 10 milyon Euro'nun altında olan firmalar küçük ölçekte, 10 milyon Euro ile 50 milyon Euro arasında olanlar orta ölçekte, 50 milyon Euro'nun üzerinde olanlar ise büyük ölçekte yer almaktadır. Aktif büyüklüğüne göre incelenen sektörlerde ise; 2008 yılı aktif toplamı 10 milyon Euro'dan az olan firmalar küçük ölçek, 10 milyon Euro ile 43 milyon Euro arasında olan firmalar orta ölçek, 43 milyon Euro'dan büyük olan firmalar ise büyük ölçek grubunda sınıflandırılmıştır.

⁴ YÜKSEL, Ayhan, "Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri", BDDK ARD Çalışma Raporları: 2005/4.

Tablo 1 : Farklı Kurumlarca Kullanılan KOBİ Tanımları

KURUM	SEKTÖR	ÇALIŞAN SAYISI	SABİT YATIRIM TUTARI	GRUP İLİŞKİSİ
KOSGEB	İmalat Sanayi	≤ 150 kişi	< 1.500.000 TL	
Halk Bankası	İmalat Sanayi	≤ 250 kişi	< 2.000.000 \$	
Eximbank	İmalat Sanayi	≤ 200 kişi		
Hazine Müsteşarlığı	İmalat, Sanayi, Tarım, Turizm, Sağlık, Eğitim, Madencilik, Yazılım, Geliştirme	≤ 250 kişi	< 950.0000 TL	< %25
Dış Ticaret Müsteşarlığı	İmalat Sanayi	< 200 kişi	< 2.000.000 \$	
Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)		< 100 kişi		
Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)		< 100 kişi		
Kredi Garanti Fonu		< 250 kişi		

Kaynak: OECD, 2004; Yılmaz, 2003, Halk Bankası

Tablo 2 : T.C. Merkez Bankası' nın Ölçek Tanımları

T.C. Merkez Bankası' nın Ölçek Tanımları	Net Satış Kriterine Göre Net Satış	Aktif Büyüklüğüne Göre Aktif Toplamı
Küçük Ölçek	< 10.000.000 €	< 10.000.000 €
Orta Ölçek	≥ 10.000.000 €	≥ 10.000.000 €
	Ve < 50.000.000 €	Ve < 43.000.000 €
Büyük Ölçek	≥ 50.000.000 €	≥ 43.000.000 €

2.2. KOBİ'lerin Ülke Ekonomisindeki Yeri

Dünya ekonomisinin lokomotifi durumundaki KOBİ'ler, ekonomik yapıları ve büyüklükleri ne kadar farklı olursa olsun gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu önemin derecesi, Türkiye gibi sık sık ekonomik krizlerle karşılaşan ülkeler için daha da artmaktadır. Bunda KOBİ'lerin hem toplam şirket sayısı, hem istihdam, hem de katma değer içerisindeki önemli payları etkili olmaktadır. Örneğin, Tablo 3 de görüldüğü gibi Devlet İstatistik Enstitüsü'nce yayımlanan 2002 yılı verileri itibarı ile 250'den daha az sayıda çalışanı olan işletmeler toplam işletmelerin sayı olarak yaklaşık % 99,89'unu oluşturmaktadır.

Tablo 3: İş Yeri Büyüklük Gruplarına Göre Şirket Sayıları

	ÇALIŞAN SAYISINA GÖRE İŞYERİ BÜYÜKLÜK GRUPLARI	DAĞILIM (%)
KOBİ	1-250	99,89
Mikro	0	1,38
Mikro	1-9	94,94
Küçük	10-49	3,09
Orta	50-99	0,30
Orta	100-150	0,10
Orta	151-250	0,08
BÜYÜK	251+	0,11

Kaynak: DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı

Sayıları bakımından bütün şirketler içerisinde yüksek bir orana sahip olan KOBİ'ler, istihdam ve üretim içerisinde de önemli paylara sahiptir. Tablo 4 göz önüne alındığında,

ülkemizde istihdam edilenlerin neredeyse yarısı KOBİ'lerde çalışmakta ve üretimin yaklaşık % 40'lık bir bölümü KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir.⁵

Tablo 4: KOBİ'lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yerleri

	ABD	Almanya	Hindistan	Japonya	İngiltere	Kore	Fransa	İtalya	Türkiye
Küçük İşletmelerin Tüm İşletmeler İçindeki Payı(%)	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	99,9	97,0	99,89
Küçük İşletmelerde İstihdam Oranı(%)	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	49,4	56,0	61,1
Küçük İşletmelerin Yatırım Payı(%)	38,0	44,0	27,8	40,0	29,5	35,7	45,0	36,9	56,5
Küçük İşletmelerin Üretim Payı(%)	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0	37,7
Küçük İşletmelerin İhracat Payı(%)	32,0	31,1	40,0	38,0	22,2	20,2	23,0	---	8,0
Toplam Krediden Aldıkları Pay(%)	42,7	35,0		50,0	27,2	46,8	48,0		4,0

Kaynak: KOBİNET

⁵ Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından oluşturulan alt çalışma grubunca hazırlanan rapora göre Türkiye'deki işletmelerin % 99,89'i, istihdamın % 61'ü, katma değer % 37,7'si KOBİ'lere aittir.

Diğer taraftan, gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında, bu oranların görece olarak daha düşük seviyelerde olduğu, ayrıca toplam yatırım ve ihracat içerisindeki paylarının da oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak, ara mal üretimi ile büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısı olarak rol aldıkları dikkate alındığında bu tür firmaların önemi akıldan çıkarılmamalıdır.

Tüketicilerin günlük, sürekli ihtiyaçlarını karşılamaları, toplumun tüm kesimleri ile doğrudan ilişki kurabilmeleri, tüketici isteklerine ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilmeleri KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal hayatta istikrar unsuru olmalarının göstergeleridir. Gelişmiş ülke ekonomilerinde büyük bir pay sahibi olan KOBİ'ler, yerine getirdikleri işlevler nedeniyle ekonomik sistemin önemli ve vazgeçilmez bölümünü meydana getirmektedirler.

2.3. KOBİ'lerin Büyük Ölçekli Kurumlara Göre Avantajlı ve Dezavantajlı Yönleri

KOBİ'lerin büyük ölçekli şirketlere göre avantajlı yönlerini; daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlayabilmeleri, yine daha düşük yatırım maliyetleriyle daha fazla istihdam sağlayabilmeleri, yapıları itibarıyla ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmelerinin yanı sıra müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişki içerisinde olabilmeleri, talebin sınırlı olduğu alanlarda arz oluşturabilmeleri dolayısıyla özel teşebbüsü teşvik etmeleri, esnek yapıları itibarı ile de talep değişiklikleri ve çeşitlendirme gibi koşullarda yenilik ve değişikliklere daha kolay uyum sağlayabilmeleri, böylece ülkenin bölgelerinin gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkı azaltarak dengeli kalkınmayı sağlayabilmeleri, buna bağlı olarak da gelir dağılımındaki çarpıklıkları azaltmaları ve en önemlisi de büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicileri olmaları şeklinde sıralanabilir.

KOBİ'lerin dezavantajlı yönlerini ise; teknoloji düzeylerinin genellikle düşük olmaları sebebiyle yurtiçi ve yurtdışı teknik ve ticari gelişmeleri yakından izleyememeleri dolayısıyla uluslararası rekabette zayıf olmaları, nitelikli eleman sıkıntısı çekmelerinin yanı sıra genel yönetim yetersizlikleri ile kurumsal yönetim eksiklikleri, bunlara ek olarak vergi ve diğer kamusal yükümlülüklerden kaçınmak amaçlı kayıt dışı çalışmaları ve benzer şekilde muhasebedeki aksaklıklar nedeniyle de şeffaf olamamaları, daha da önemlisi bütçeleme, risk yönetimi ve finansal planlama gibi finansman fonksiyonların zayıflıkları ile finansman kaynaklarına erişimde yetersiz olmaları şeklinde sıralanabilir.

Finansman problemleri açısından en çok üzerinde durulan hususların; KOBİ'lerin teşviklerden yararlanamamaları, banka kredilerini uygun fiyat ve vadelerde temin etmede güçlük çekmeleri, sermaye piyasalarından fon sağlayamamaları ve alternatif finansman araçlarına erişimde yetersiz olmaları şeklinde sıralandığı görülmektedir.

Burada altını çizmek gerekir ki; yüksek kayıt dışılık oranı, belirsizliğin risk primini yükseltmektedir. DPT'nin araştırmalarına göre 2003 yılı değerleriyle, her 100 YTL'nin 66 YTL'si, her 100 çalışanın 46'sı kayıt dışıdır. Bir başka ifade ile vurgulamak gerekir ki, risklerin yarısı kayıt dışında olduğu için, bankalar nitelikli bir ölçüm yapamamaktadırlar.

Diğer taraftan, ülkemizde KOBİ'lerin en çok karşılaştığı sorunların başında, pazarlama, planlama ve finansman sorunları gelmektedir. Bu sorunlarla karşılaşılmasında ise en önemli etkenin KOBİ'lerin bilimsel olmayan çalışma yöntemleri ve eğitim eksikliği olduğu düşünülmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, KOBİ'ler büyük işletmelere karşı yukarıda adı geçen avantajlı üstünlüklerinden istenilen biçimde yararlanamamaktadırlar.

Örneğin, KOBİ'lerin büyük çoğunluğu, yatırım öncesi fizibilite etüdü yapmamaktadır. Bunun nedenini; fizibilite etüdünün KOBİ'ler için bir maliyet unsuru olarak görülmesidir. Tabiidir ki, fizibilite etüdü yapmayan işletmeler, sonuçta yanlış karar almakta ve başarısız olmaktadır.

2.4. KOBİ'lerin Finansman Kaynakları

2.4.1. Finansman Kaynağı Olarak Özkaynak

Finansman kaynakları içerisinde KOBİ'lerin en çok tercih ettikleri finansman kaynağı kendi "özkaynakları"dır. Özkaynakların KOBİ'lerce en önemli finansman kaynağı olarak kabul edilmesinin sebebi ise hiç şüphesiz ki "maliyeti"dir. Sermaye piyasalarından "kredilendirilebilirlik" sorunları sebebiyle düşük maliyetlerle borçlanma olanağı bulunmayan KOBİ'ler, yatırımlarını "sıfır maliyetli özkaynakları" aracılığıyla gerçekleştirme eğilimindedirler.

KOBİ'lerin kuruluş aşamasında tesis, ekipman, makine, teçhizat temininde ve faaliyete başlama aşamasında faydalandıkları özkaynaklar, daha sonraki aşamalarda yeni yatırımlara girilmesinde ve büyüme amacıyla kullanılmaktadır. Şirketin kuruluşundan sonra elde edeceği kâr ve maruz kalacağı zarar özkaynakların artışında ve azalışındaki temel unsurdur. Sermaye birikiminin düşüklüğü, şirket özkaynaklarının seviyesinin de düşük olmasını etkileyecektir.

Kâr marjlarının düşük olması da özkaynakların artırılmamasına ve düşük seviyede kalmasına sebep olacaktır.

Finansman kaynağı olarak özkaynaklarını kullanıp sermaye piyasası araçlarından uzak durmaları KOBİ'leri bazı konularda darboğaza sokabilmektedir. KOBİ'lerin hesap-kayıt düzenleri ile mali yükümlülüklerindeki eksiklikleri sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmelerini önemli ölçüde engellemektedir. KOBİ'lerin sermaye piyasası gereklerini yerine getirmede karşılaştıkları güçlükler, kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanımına sahip olmamaları ve ülke ya da bölge ölçeğinde tanınma sorunları sebebiyle, sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmeleri de büyük ölçekli şirketlere kıyasla daha zordur. Ayrıca bazı durumlarda KOBİ'lerin kamu düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla küçük ölçekte kalmayı tercih etmeleri ve şirket yönetimini kaybetme, hesap verme ve kâr paylaşma endişeleri de bu şirketlerin sermaye piyasalarından yeterince faydalanamaması sonucunu doğurmaktadır. Bunların yanı sıra KOBİ hisselerinin taşıdığı yüksek risk, KOBİ'lerin genelde yatırım aşamasında ya da kâr dağıtamayacak durumda olması gibi sebepler dolayısıyla yatırımcıların bu hisselerle olan talepleri düşük kalabilmektedir.

KOBİ'lerin gelişip büyümeleri ve ekonomik ortamda etkin bir konuma ulaşabilmeleri için özellikle orta ve uzun vadeli kredilere ihtiyaçları vardır. Bu kuruluşlardan beklenen hedeflerin gerçekleştirilebilmesi, ekonomik güçlüklerle karşılaşabilecekleri bir dönemde kredi kaynaklarının aniden kurumayacağından emin olabilmeleri ile mümkündür.

Ülkemizde KOBİ'lerin özkaynak ihtiyacının giderilmesi ve sermaye piyasası olanaklarından azami ölçüde faydalanabilmesine yönelik olarak ilgili kurumlarca çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, 1998'de kurulan büyüme ve ihracat potansiyeline sahip olduğu halde finansman yetersizliği nedeniyle gelişme gösteremeyen KOBİ'lere ortak olmak suretiyle finansal destek sağlamayı amaçlayan KOBİ A.Ş.'nin faaliyetleri, İMKB'de mevcut olan Bölgesel Pazar ve Yeni Şirketler Pazarına ilave olarak ayrı bir KOBİ piyasasının oluşturulması projesini, risk sermayesi şirketlerine ilişkin çalışmalara örnek olarak göstermek yerinde olacaktır.

2.4.2. Finansman Kaynağı Olarak Banka Kredileri

Bu bölümde, finansman kaynağı olarak sermaye piyasası araçlarından uzak duran KOBİ'lerin adı geçen araçlardan kaçınımlarının temel sebepleri belirtilecek ve KOBİ'ler için önem arz eden bir başka finansman kaynağı olan "banka kredileri"ne değinilecektir.

Ülkemizde banka dışı finansal kurumların, finansal sistemde küçük bir yere sahip olan finansal kiralama ve faktoring şirketlerinin, bankacılık sektöründen alınan kredilerin KOBİ'ler açısından önemini ortaya koymaktadır. Ancak KOBİ'lerin bazı konulardaki yetersizlikleri finansal sistemde büyük yer tutan "banka kredileri"ni finansman kaynağı olarak kullanmalarını büyük ölçüde engellemektedir. Yönetim ve organizasyon yapılarındaki eksiklikleri, finansal yönetimdeki zayıflıkları, muhasebe kurallarına uygun mali tablolar üretememeleri ve özkaynaklarındaki yetersizlik ile "kredi bilgi toplama faaliyetlerinin daha pahalı olması" gibi sebepler gözönünde bulundurulduğunda bankaların KOBİ'lere kredi verirken çekimser davrandıkları gözlemlenmektedir. Banka kredilerinde "kredi maliyeti"⁶ KOBİ'lerin bu yetersizliklerinden dolayı yükselmektedir. Bu yüzden bankadan alınan kredilerde KOBİ'ler miktar, vade, faiz oranı ve teminat açısından zor şartlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kaynaklarını kamu borçlanma araçlarına ve grup firmalarına yönlendiren bankalar bu kesimler dışında kalanlara aktarılacak kaynakları kısıtlı kalmaktadır. Bu durumun tabii bir sonucu olarak, bankaların tercihi yüksek riski olan KOBİ'ler yerine riski daha düşük olan büyük ölçekli şirketler olacaktır.

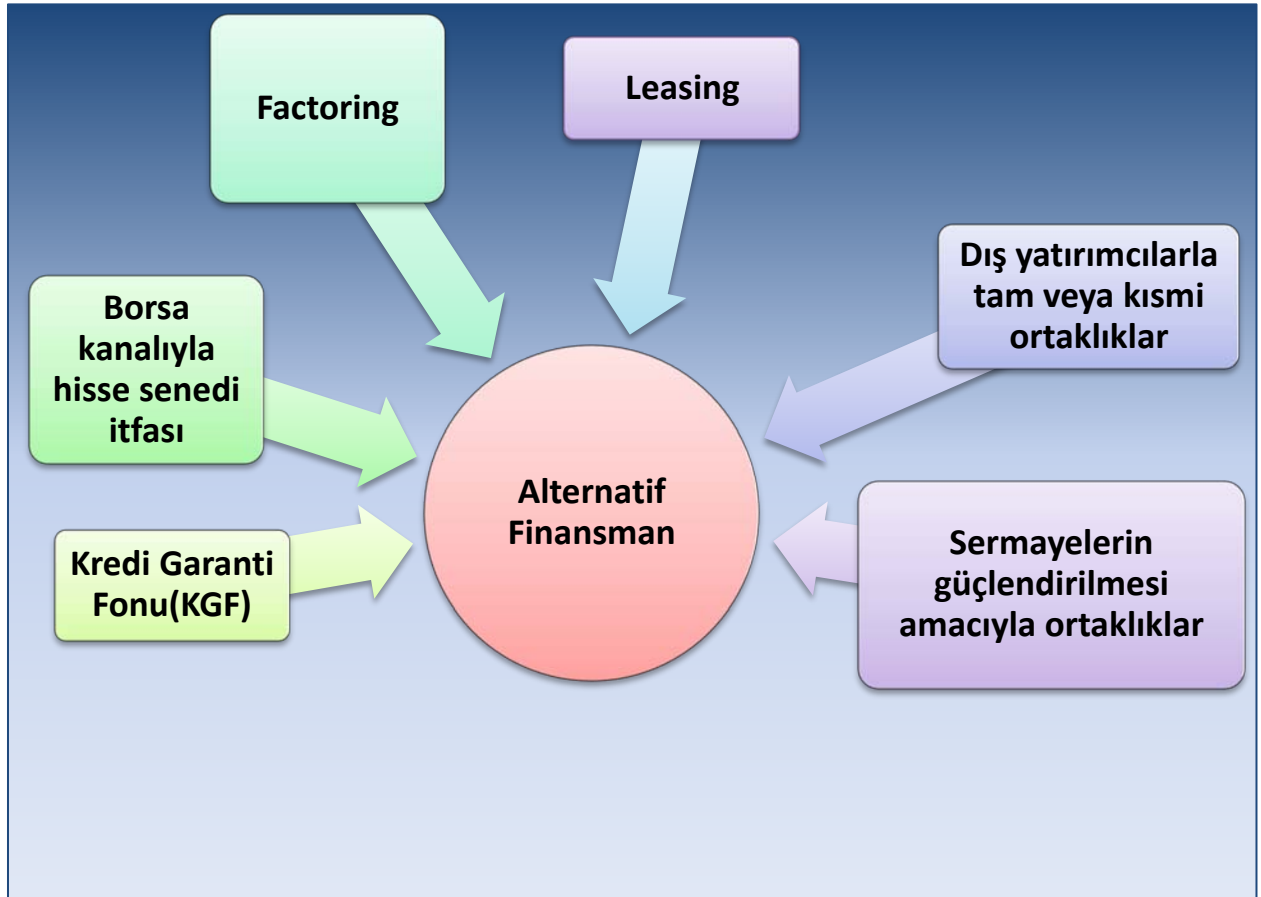
2.4.3. Alternatif Finansman Yöntemleri

KOBİ'ler finansman kaynağı olarak özkaynaklarının veya banka kredilerinin yanı sıra "alternatif finansman yöntemleri"ni kullanmaktadırlar. Alternatif finansman yöntemlerinin başında ülkemizde büyük bir hızla yaygınlaşan "leasing(finansal kiralama)" gelmektedir. İşleyiş sistemi itibariyle de KOBİ'ler için çok uygun bir finansman yöntemi olan "finansal kiralama" KOBİ'ler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Örneğin, KOBİ'ler üretim kapasitesini arttırmak istediğinde kullanacağı banka kredisinin maliyeti, finansal kiralamaya göre daha yüksek olacağından, KOBİ'lerin banka kredileri yerine finansal kiralama şirketlerine yönelmeleri kaçınılmaz olacaktır.

⁶ YILMAZ, M.K., ve A. KÜÇÜKÇOLAK, "Basel II Uygulamalarının KOBİ'lere etkileri ve İMKB Şirketlerinin Bu Açısından Değerlendirilmesi," GOÜ İİBF Bölümü, 5. Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi, (Haziran),2006,s.222

Bir diğerk alternatif finansman yöntemi; kredili satışlardan doğan alacak hakkını satın alan "factoring şirketleri"dir.⁷ Finansal kiralamada olduğu gibi, banka kredilerinin maliyetinin yüksek oluşu KOBİ'leri "factoring" yöntemine yönlendirebilir. Basel II yaklaşımında, teminat kapsamına alınmayan çek ve senetlerin, riskin artmasına neden olmasının yanında, geleneksel yaklaşımda bu tür kıymetli evraklara kullanılan indirim ve diğerk türden kredi yatırımlarının daralmasından doğan nedenlerle, KOBİ'lerin sık sık kullandıkları bu tür kıymetli evrakların piyasadaki alıcıları faktoring kuruluşları olacaktır. Özellikle firmalarda "factoring" ile "banka kredileri" arasındaki maliyet farklılıklarının daha hassas bir şekilde hesaplanması gerekebilecektir.

Şekil 1: Alternatif Finansman Teknikleri

KOBİ'lerin sermaye piyasası gereklerini yerine getirmede karşılaştıkları hesap-kayıt düzenleri ve finansal yükümlülüklerindeki eksiklikler ile kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanıma sahip

⁷ KONDAK,Nuray , İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları (Alternatif Finansman Teknikleri), Der Yayınları, İstanbul: Şubat 2002, s. 93.

olmamasını, daha da önemlisi ülke ya da bölgede imaj(tanınma) sorunları sebebiyle, sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmeleri büyük ölçekli şirketlere göre daha zordur. Ayrıca KOBİ'lerin kamu düzenlemelerinden etkilenmemek amacıyla küçük ölçekte kalmayı tercih etmeleri ve şirket yönetimini kaybetme, hesap verme ve kâr paylaşma endişeleri de bu şirketlerin sermaye piyasalarından yeterince faydalanmaması sonucunu doğurmaktadır. Bir diğer unsur da, sermaye piyasalarının ülkemizde yeterli finansal derinliğe sahip olmaması ve bu nedenle söylentilere açık yapısı, KOBİ hisselerinin fazla risk taşımaya; bunun yanında KOBİ'lerin genelde kâr dağıtamayacak durumda olmaları, hisse senetlerinin likiditesini düşürmekte ve bunun doğal bir sonucu olarak yatırımcıların bu hisselerine olan taleplerini azaltmaktadır. Önemle vurgulamak gerekir ki, günümüzde ulusal şirketler arasında yaşanan yoğun rekabet nedeniyle, küçük işletmeler yerlerini global pazarda rekabet edebilme gücüne sahip olan çok büyük işletmelere bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Açıktır ki, kendini mevcut şartlara adapte edemeyen, dolayısıyla tedarikçi firma zincirinin bir halkası olmayı başaramamış KOBİ'ler yok olma riski taşımaktadır. Bu kapsamda, uluslararası rekabete aday olma yolunda olan KOBİ'lerin sermaye piyasalarından sağlayacakları uygun maliyetli fonlar, “uluslararası rekabet olanağına sahip işletmeler” olma yolundaki KOBİ'lerin varlıklarını sürdürebilmeleri bakımından çok büyük bir öneme sahiptir.

Piyasa koşullarında bir diğer alternatif finansman yöntemi olan “satıcı kredisi”nin başında “vadeli satış” yer almaktadır. “Vadeli” ya da “taksitli satış” olarak bilinen bu yöntemde, malın alıcısı malı teslim aldığı tarihten sonra ödemeyi yapabilmektedir. Karşılaşılan yüksek maliyetli krediler karşısında, Basel II hükümlerince derecelendirilen KOBİ'ler ürettikleri malların talebini arttırabilmek için bu yöntemi kullanmaktadırlar. Ancak bu “satıcı kredileri” kayıt dışılığa neden olabilecek bir yöntemdir.

Bir başka KOBİ finansman yöntemi ise şirket birleşmeleridir. KOBİ'ler hisse devirleri ile finansman kaynağı yaratabilmektedirler. Ayrıca kurulan ortaklık da, KOBİ'nin finansal yapısını oldukça güçlendirmektedir. Ancak şirket birleşmelerine ülkemizde az sayıda rastlanılmaktadır. Bunun en temel nedenini, “aile firması yapısında olan şirketlerin sayıca fazlalığı şirket birleşmesi engelleyecektir, şeklinde bir düşünce açıklayacaktır. Basel sermaye yeterliliği hükümleri çerçevesinde KOBİ'lerin kaynak arayışında, şirket birleşmelerinin sayısının artacağı beklenmektedir.⁸Bu kısım Şekil 1 ile daha anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır.

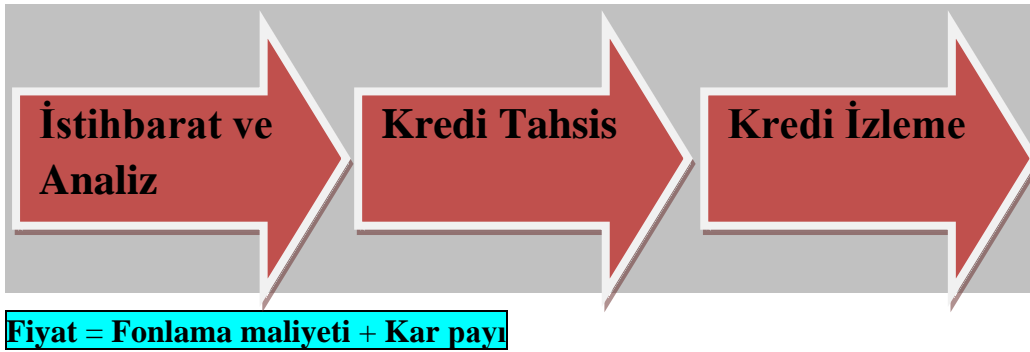
⁸ TBB, “Basel II Çalışma Raporları”, a.g. m., s.52.

2.5. Türkiye' deki Kredilendirme Yaklaşımları

2.5.1. Geleneksel Yaklaşım

Bankacılık sisteminde, günümüzde uygulanan geleneksel yaklaşımın temel amacı “iyi kredi” verebilmektir. Bu anlayış içerisinde her firma, “mali faktörler”, “subjektif faktörler” ve “genel ekonomik yapı” açısından uzmanlarca incelenir ve araştırması yapılır. Çalışma sonunda hazırlanan araştırma raporunda “kredilendirilebilirliği” olduğu kanısına varılan firmalara kredi tahsis edilir. Her firmanın özelindeki kredi miktarı, kredi vadesi ve istenilecek kefaletle birlikte maddi teminatları belirlenir ve kredinin geri dönüşü izlenir. Dolayısıyla fiyatlamada maliyet hesabının üzerine belirli oranlarda kar marjı eklenerek yapılan bu yapı risk odaklı olmaktan uzaktır. Bu süreç içerisinde kredi uzmanlarının görüşleri esas alınmaktadır. Sonuçlar, subjektif yorumlar nedeniyle birbirinden farklı olur. Yani bir uzman için iyi olduğu düşünülen bir firma diğer uzmana göre yetersiz olabilmektedir. Geleneksel yapıdaki kredilendirme süreci Şekil 2’de olduğu gibi özetlenebilir.

Şekil 2:Kredilendirmede Geleneksel Yaklaşım

Her bankanın kendi değerlendirme kriterleri farklıdır. Kredinin vadesinden fiyatına kadar her unsuru farklı şekildedir. Bir bankanın yüksek tutarda kredi tahsis ettiği bir firmaya başka bir bankanın kredi vermemesi uygulamada sıkça rastlanılan bir durumdur. Taşınacak riskin sayısallaştırılamamasının doğal bir sonucu olan “risklerin doğru şekilde fiyatlanamaması” durumu iyi yönetilen firmaların diğer firmalardan kolayca ayrılamamasına sebep olmaktadır. Bu ayrımın yapılamaması da bir bakıma iyi yönetilen firmaların haksızlığa uğramaları anlamına gelmektedir.

2.5.2. Risk Odaklı Yaklaşım

Geleneksel yaklaşımın doğurduğu negatiflikler, zamanla bankalarda “geleneksellik”ten “risk odaklı” yaklaşıma doğru bir yönelime neden olmuştur. Bugün risk odaklı yaklaşımda kredinin çeşitli unsurları ile ne kadar risk taşıdığı incelenildiği ve bu doğrultuda fiyatlandırıldığı dikkate alınmaktadır. Basel standartları ile kredi için “iyi” ya da “kötü” değil, “az” ya da “çok” riskli tanımlaması yapılmaktadır. Burada önemli olan şey kredi riskinin iyi anlaşılıp, “doğru tahsis” ve “teminatlandırma”nın ardından “doğru fiyatlanması”dır. Gelecek dönemde bankaların risklerinin “daha iyi ölçülmesi”, hemen arkasından riske dayalı fiyatlamayı da beraberinde getireceği beklenmektedir. Dolayısıyla bir bankanın krediye uygulayacağı “fiyat” o kredi için aldığı “risk”e göre belirlenecektir. Bir başka ifadeyle iki kavram arasında ters bir ilişki oluşacak, dolayısıyla banka, riskin arttığını düşündükçe ürünlerini daha pahalıya sunacaktır. Benzer şekilde “risk” azaldıkça “fiyat” da düşecektir.

Burada önemli bir hususun altını çizmek gerekir ki; Basel kriterleri çerçevesinde ortaya konan risk ölçüm yaklaşımları ile amaçlanan, farklı portföyler için farklı modellerin uygulanmasını sağlamaktır. Böylece daha doğru bir risk ölçümü yapılabilecek ve banka “risk bazlı kredi fiyatlaması” imkanına kavuşacaktır. Önemle yeniden vurgulamak gerekir ki “Risk bazlı kredi fiyatlaması” ile bankalar, kredi limitlerinin belirlenmesinin, yeni ürünlerin fiyatlandırılmasının ve müşteri seçimlerinin risk temelinde yapılandırılması sonucunda “kredi riskinin yönetimi ve izlenmesi” sağlıklı olacaktır.⁹

⁹ BOLGUN, K. Evren, M. Barış AKÇAY, Risk Yönetimi, İkinci Baskı, İstanbul: Scala Yayıncılık. 2005s.531

2.6. Basel II'nin Türkiye'de Yaratması Beklenen Değişiklikler

2.6.1. Basel II'nin Türkiye'ye ve Türk Bankacılık Sistemine Olan Etkileri

Basel II, hem Türk bankalarının hem de sektörün denetim ve düzenlemesinden sorumlu BDDK'nın performans kapasite ve uyum yeteneklerinin test edileceği önemli bir sınav olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin Basel II'yi uygulamasının ciddi bir takım maliyetleri olabilecektir. Bunlardan en önemlisi dünyadaki yüz civarındaki ülkeden ayrılıp çağdaş risk yönetimine sırt çevirmiş görüntüsünün yükleyeceği maliyetlerdir.¹⁰

Basel II uzlaşısına geçiş, tüm gelişmekte olan ülkeler için "uluslararasılaşma" açısından oldukça büyük önem arz etmekte olduğuna değinilmişti. Bilindiği gibi tüm iş kollarında oldukça hızlı bir uluslararasılaşma yaşayan Türkiye'nin, bankacılık ve finans sektöründe de hızla uluslararası standartlara uyum sağladığı görülmektedir. Bu kapsamda AB uyum süreci ve Basel II uzlaşısı "kötü bankacılık uygulamalarını" engelleyeceğinden ötürü oldukça önemlidir.¹¹

Basel kriterlerinin uygulanması gönüllülük esasına göre mi yapılmalı sorusuna cevap, ülkeler yer almadıkları veya katkı koymadıkları hiçbir şeye uymak zorunluluğunda değildir fakat teşvik edilebilirler. Bu bağlamda genel olarak Basel'e uyma teşvikleri ağır basmaktadır.¹²

Basel II ile birlikte ülkelerin OECD üyesi olup olmamaları herhangi bir önem arz etmeyecek, standart yaklaşımın kullanılması ile birlikte ülkelerin uluslararası derecelendirme kuruluşlarından alacakları derecelendirme notları, hazine yada merkez bankalarından olan alacakların risk ağırlığını belirleyecektir. Ülkemiz hazinesinden ya da merkez bankasından olan Yeni Türk Lirası cinsinden olan alacaklar, anılan alacakların aynı para cinsinden fonlanması ve ulusal denetim otoritesinin uygun görmesi kaydıyla, BDDK'nın tercihleri çerçevesinde % 0 risk ağırlığı ile; yabancı para cinsinden olan alacaklar ise ülkemizin derecesine karşılık gelen % 100 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir. Basel II uygulamasına geçiş ile birlikte, Türkiye'nin derecelendirme notunun yatırım yapılabilir seviyenin altında

¹⁰ ALTINTAŞ,a.g.e.2006,s.94, 96

¹¹ ÇELİK ve KIZIL, 2008,s. 25

¹² Ward, 2002: 32

olması nedeniyle Eurobond'lar ve yabancı para cinsinden iç borçlanma senetleri için %8 oranında yasal sermaye yükümlülüğü söz konusu olacaktır. Dolayısıyla hazine, bugünkü fiyatlardan daha yüksek bir maliyetle yabancı para cinsinden tahvil ve bono ihracı yapmak durumunda kalabilecek ve bunları satın alanlar sermaye yeterliliğinde bugünkünden daha fazla bir yükü karşılayabileceklerdir.¹³

Basel II bankalarının belirlenmesinde kullanılacak kriterler ise:

- Bankanın büyüklüğü
- Faaliyetlerinin niteliği ve karmaşıklık derecesi,
- Önemli faaliyet alanları veya iş kolları(takas/denkleştirme faaliyetleri veya büyük bir perakende ağına sahip olması,
- Uluslararası faaliyetleri (sınır ötesi şubelerinin toplam aktif büyüklüğüne oranı veya buradan elde ettiği gelirlerin toplam gelirler içindeki payı.)
- Uluslararası piyasalarla ilişkileri,
- Bankanın risk profili ve risklerini yönetebilme kabiliyeti ve
- Risk ölçüm modelinin uygulanabilirliğinin onaylanması ve sürekli izlenebilmesi için yararlanılabilecek kaynaklar, modelin gerçekliğinin onaylanmasının ve uygulanmasının karmaşıklığına karşın yasal sermaye yükümlülüğünün riske daha duyarlı hale gelmesi gibi diğer denetimsel hususlar.¹⁴

Basel II sektörünün Türk bankacılık sektörüne muhtemel etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Basel II daha etkin ve disipline edilmiş bir bankacılık sistemini beraberinde getirecektir.
- Risk yönetiminin etkin bir şekilde uygulanmasına katkı sağlayarak, çağdaş risk yönetimi teknikleri geliştirecektir.
- Risk odaklı denetim süreci ile bankaların sağlıklı büyümesine yardımcı olacaktır.
- Bankaların maruz kaldıkları risklere duyarlı bir sermaye yeterliliği ihtiyacını beraberinde getirecektir.
- Bankaların pazarlama, operasyon ve tahsis grupları arasındaki “kuvvetler ayrılığı prensibi” daha etkin şekilde kullanılacaktır.

¹³ Bankacılar Dergisi, 2006:16.

¹⁴ BIS, 2004,s.14-15

- Bankaların organizasyonel yapıları ve örgüt şemaları Basel II'ye uygun hale getirilecektir.
- Kredi vade yapısı önem kazanacak, vadeye daha az süresi kalmış krediler için diğerlerine göre daha az sermaye ayrılacaktır.
- Bankaların kamuya açıklanması gereken bilgiler dolayısıyla piyasa disiplininin sağlanmasına katkı sağlayacaktır.
- Bankaların kriz yönetimine verdikleri önemi artıracak çeşitli kriz senaryolarına uygun risk yönetimi anlayışını geliştirmelerine de yardımcı olacaktır.
- Bankaların risk iştahı ve risk algılamalarında önemli değişiklikleri beraberinde getirecektir.
- Bankaların ticari ve kurumsal nitelikteki müşterilerinin kurumsallaşma sürecinde olumlu bir gelişme yaşanmasına yardımcı olarak, bankaların aktif kalitesinin gelişmesine yardımcı olacaktır.
- Kurumsal krediler içinde KOBİ'lere ilişkin farklı risklerin göz önünde bulundurularak bu işletmelere kullanılan kredilerin diğer büyük firma kredilerinden ayrılması ve büyük firmalara göre daha az sermaye ayrılmasını gündeme getirecektir.
- Basel II kararlarının uygulanmaya başlanması ile birlikte bankaların kullanacağı kredilerin teminat ve risk seviyesi, doğrudan kredi maliyetlerini etkileyeceğinden söz konusu süreç bankacılık sektörünü ve reel sektörü ciddi şekilde etkileyecektir.
- Bankaların müşteri portföy tercihleri, "kredilendirilebilirliği" yüksek, "derecelendirmesi" iyi, sağlam firmalar yönünde değişecek, kredi derecelendirmesi iyi olan firmalara ortalama kredi faiz oranından daha düşük oranda kredi kullanırılması söz konusu olacaktır.
- Basel II hükümlerinin uygulanması ile birlikte bugüne kadar kredi teminatı olarak kabul edilen müşteri çek senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletlerinin teminat değerliliği kalmayacaktır.¹⁵

¹⁵ Taşpınar, T.Y: 3.

3. KOBİ KREDİLERİNE YÖNELİK BASEL KARARLARI

3.1. Basel I ve Basel II' nin Tarihçesi

1988 Basel I Standardında, bankaların krizlere ve finansal kırılganlığa karşı dayanıklılığını artırmak üzere finasta istikrarı sağlamak amacıyla uymaları gereken temel kriterler belirlenmiştir. Bu düzenleme ile bankaların sermaye yeterliliği konusunda uluslararası bir standart getirilmiştir.¹⁶

İlgili denetim otoriteleri tarafından bankaların finansal açıdan sağlamlığının en önemli ölçüsü olarak bankaların sermaye yeterliliğine ilişkin rasyoları, kabul edilmektedir. 1988'lerden beri bankaların sermaye yeterliliklerinin hesaplanması için kullanılan yöntemlerin belirlenmesinde temel kaynak Basel Bankacılık Denetim Komitesi'dir. Komite üyeleri; Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. 1974 yılında ülkelerin merkez bankalarının bir araya gelerek oluşturdukları (BIS), ayrıca gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılıkla ilgili denetim kuruluşlarının yetkililerin katılımı ile oluşturulan Basel Komitesi, bankaların dünya çapında ortak standartlarla çalışmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Basel I ile bankaların kredi riski taşıyan faaliyetleri ile sermayeleri arasında bir dengenin kurulması amaçlanmıştır. Komite, dört risk ağırlığı belirlemiş ve bankanın tüm aktiflerini bu sınıflandırmaya tabi tutarak sermaye ile ilişkilendirmiştir.¹⁷

Komitenin tüm üyeleri tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiş olan Basel I Sermaye Uzlaşısı'nın Komite'ye üye olan ülkelere uygulanması kararlaştırılmış ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalara uygulanması konusunda tüm ülkelere tavsiye niteliğinde gönderilmiştir. Komitenin uluslararası bankalara uygulanan standartlar arasındaki yakınlaşmayı sağlamadaki başlıca iki amacı güçlü ve istikrarlı bir uluslararası bankacılık sistemi oluşturmak, bunun yanı sıra değişik ülkelere bulunan bankaların birbirinden farklı düzenlemelere tabi olmasından kaynaklanan rekabetçi olmayan unsurları ortadan kaldırmaktır.¹⁸

¹⁶ ARAS, Güler, Basel II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri ve Geçiş Süreci, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s.4.

¹⁶ BABUŞÇU, Şenol, Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, Akademi Yayınevi, Ankara, 2005, s.262.

¹⁶ İMİŞİKER, S., "Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri," Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi Yeterlilik Etüdü, Kasım, 2005, s.4.

BASEL'İN TARİHİ

- Temmuz 1988 halen uygulanmakta olan düzenleme yayımlanmıştır.
- 1992 yılı sonu uygulamaya başlanması için verilen son tarih.
- Haziran 1999 Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi-birinci taslak.
- Ocak 2001 Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi-ikinci taslak.
- 31 Mayıs 2001 İkinci taslağa ilişkin görüş bildirmek için son tarih.
- 2001 sonu Yeni Düzenlemenin yayımlanması (iptal edildi).
- 2004 Yeni Düzenlemenin uygulamaya geçilmesi için öngörülen tarih(iptal edildi).
- 2003 sonu Yeni Düzenlemenin yayımlanması.
- 2006 sonu G-10 ülkelerinde uygulanmaya geçilecektir.
- 2007 sonrası G-10 dışındaki ülkelerde uygulamaya geçilecektir.

Kaynak:TBB

Komitenin uluslar üstü denetim yetkisi bulunmamaktadır. Düzenlemeleri zorunlu değil, tavsiye niteliğindedir. Son 20 yılda denetim-gözetim otoritesi haline gelen BIS, sürekli olarak yayınladığı çalışmalarla, bankacılık sektörünün de içinde olduğu dünya finansal piyasaları tarafından kabul gören uluslararası düzenlemelerin mimarı konumundadır.¹⁹

Dünya ekonomisi, 1980'li yıllarda başlayan ve 1990'lı yıllarda hızlanan bir küreselleşme sürecine girmiştir. Küreselleşmenin, özellikle gelişmiş ülkelerde uygulamaya konulan bilişim/iletişim teknolojisi ve liberal iktisat politikaları alanlarında kaydedilen ilerlemelerin etkisiyle hızlandığı kabul edilmektedir. Liberal iktisat politikaları ve teknoloji alanında yaşanan atılımlar, reel sektör firmalarını daha rekabetçi bir yapıya zorladığı gibi finans sektörü üzerinde de önemli ölçüde etkilemiştir.²⁰

Farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemleri arasında benzerlik sağlamak ve bu konuda bir sektör standardı oluşturmak amacıyla 1988 yılında , Basel-I olarak adlandırılan “Sermaye Uzlaşısını” yayımlanmıştır. Bu uzlaşısı pek çok ülke tarafından kabul edilmiş olup, günümüzde çok sayıda ülke Basel-I'i temel alarak sermaye yeterliliği hesaplama

¹⁹ BOLGÜN, Evren, Barış AKÇAY, Risk Yönetimi Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.83.

¹⁹ YAYLA, Münür, Yasemin Türker KAYA, Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci, ARD Çalışma Raporları:2005/3, Ankara, Mayıs 2005, s.49.

yöntemlerini oluşturmuş bulunmaktadır. Sonuçta, uluslararası bir sektör standardı haline gelmiş olan bu uzlaşmayı temel alan bir “sermaye yeterliliği ölçme yöntemi” yayımlanarak ülkemizde de 1989’da üç yıllık bir geçiş sürecini de içeren bir düzenleme ile uygulanmaya başlanmıştır. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında bankaların faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları kredi riskinin % 8’i oranında asgari sermaye tutma şartı bulunmaktadır.

Basel I, sermaye tabanını oluşturan bileşenleri “ana sermaye” ve “katkı sermaye” olarak ikiye ayırmaktadır. Ana sermaye, banka hissedarlarının tamamı ödenmiş ortaklık sermayeleri ile vergi gibi tüm yükümlülüklerden arındırılmış kamuya açıklanan dağıtılmamış karlardan oluşmaktadır. Basel Komitesi ana sermayeyi tüm ülke bankalarında ortak kalemler olması nedeniyle temel bileşenler olarak belirtmiştir. Ana sermayenin bir diğer ismi de 1. Kuşak sermayedir. Katkı sermaye yada diğer adı ile 2. kuşak sermaye, ana sermaye dışında kalan kalemlerden oluşmaktadır ve en çok ana sermaye kadar olabilir. Bir diğer ifade ile ana sermayenin, banka sermayesinin en az %50’si kadar olması gerekmektedir.²¹

Sermaye yeterliliği oranını yükseltmek için sabit kıymetler gibi duran varlıkların yüksek değerlendirilmesi için her türlü yömeme başvurulması nedeniyle, bu varlıkların gerçek değeriyle satışı halinde ortaya çıkacak büyük zararlar, bankaların elini kolunu bağlar hale gelmiştir.²²

1977-1988 yılları arasında Basel Komitesi başkanlığı yapan W.P. Cooke’a istinaden “Cooke Rasyosu” şeklinde de isimlendirilen sermaye yeterliliği oranı 1988-1992 yılları arasındaki geçiş süreci sonrasında 1992’den itibaren %8 olarak uygulanmaya başlanmıştır.²³

Basel I’deki oran şu şekildedir :

$$\text{Cooke Rasyosu} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar} + \text{Gayri Nakdi Krediler ve Yükümlülükler}} \geq \%8$$

Sermaye tabanı bankanın sermayesini ifade ederken, risk ağırlıklı varlıklar ile gayri nakdi krediler ve yükümlülüklerin toplamı kredi riskini ifade etmektedir. Yani, banka sermayelerinin, riskli aktiflere oranının % 8’den az olamayacağını ifade eden bir rasyo belirlenmiştir.

²¹ ATİKER, Mustafa, “Basel I ve Basel II”, Konya Ticaret Odası Bilgi Raporu, 2005www.kto.org.tr/dosya/rapor/basel.pdf, (ET:19.11.2007)s.2

²¹ ALTINTAŞ, Ayhan, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Turhan Kitabevi, 2006,Ankara.s76.

²¹ ALTINTAŞ A.a.g.e,s.62

Kredi riski, banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirmemesi sebebiyle bankaların maruz kaldığı risktir.²⁴

Bankanın maruz kaldığı kredi riski ise, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı işlemlerinin belli kategorilere ayrılarak ve her bir kategoriye ait risk ağırlıkları ile çarpılması ile elde edilecektir. Hesaplama kullanılan risk ağırlıkları ise sırasıyla % 0, % 10, % 20, % 50 ve % 100 şeklindedir. Fark edileceği gibi risk, sadece kredi riskinden oluşmaktadır.²⁵

Zamanla ekonomik şartların hızla değişmesiyle bu yöntem eleştiriler getirilmiş; banka sermayesinin sadece kredi riski ile ilişkilendirilmesinin eksik olduğu, bankaların aşırı miktarda piyasa, operasyon ve likidite riskine sahip oldukları gerçeğinin göz ardı edildiği, ayrıca risk duyarlılığı yetersiz bir yöntem olduğu ifade edilmiştir. Yöntemle ilgili diğer eleştiri noktası da Basel-I içerisinde tek bir yöntemin mevcut olması ve farklı şartlarda faaliyette bulunan veya farklı özellikler gösteren tüm bankaların aynı yöntem tabii olmasıdır.²⁶ Sektörde ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda, Basel I'in ardından, sermaye yeterliliğine piyasa risklerinin dahil edilmesini içeren bir doküman, üç yıllık bir çalışma sonucunda Basel Komitesi tarafından 1996 yılında sunulmuştur. Bu çalışmada yer alan hususlar, Basel-I'de olduğu gibi pek çok ülkede kısa sürede benimsenmiş, bu doğrultuda ülkemizde de ilk olarak 10 Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik"le sermaye yeterliliği ölçümlerine piyasa riskleri de dahil edilmiştir. Daha sonra komite, piyasalardaki gelişmeleri ve Basel-I'in eksikliklerini fark ederek Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (Basel-II) ilişkin ilk istişari metni yayımlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci, Nisan 2003'te ise üçüncü istişari metin yayımlanmış; bu metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse banka ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde yenilenmiş ve Basel-II'ye ilişkin son metin Haziran 2004'te yayımlanmıştır. Basel-I'e göre oldukça detaylı bir belge olan Basel-II'ye nihai halinin verilmesi çalışmaları oldukça uzun bir takvime bağlanmış, bu takvim içerisinde her bir istişari metne ilişkin ilgili taraflardan görüş alınması ve Basel-II'nin banka

²⁴ CANDAN, H. ve A. ÖZÜN, Bankalarda Risk Yönetimi Ve Basel II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, İstanbul, s.115

²⁴ YÜKSEL, A., a.g.e, 2005, s.1.

²⁴ "One-size-fits-all" yaklaşımı

sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerinin tespit edilebilmesi amacıyla Sayısal Etki Çalışmalarının (SEC) gerçekleştirilmesi çalışmaları yapılmıştır.

Basel Komitesi, Basel-I'e göre oldukça farklı bir yapıda olan Basel-II'nin temel amaçlarını; bankalara, yapıları ile uyumlu olan yöntemi seçme imkanı vermek ve Basel-II içerisinde yer alan alternatif yöntem önerileri 'one-size-fits-all' olarak ifade edilen tekdüzeliği ortadan kaldırmak olarak belirlemiştir.

Basit yaklaşımların önemli faaliyetlere ilişkin riskleri yeterli düzeyde ölçemediği sonucundan hareketle, Basel-II içerisinde yer alan "basitlik" ile "riske duyarlılık" amaçlarının dengeli bir şekilde yer alması sağlanmış, ancak bu basitleştirmenin temel amaçlardan olan "riske duyarlılık" ve "esnekliğe" zarar verici şekilde olmamasına özen gösterilmiştir.

Basel II uzlaşısına geçiş, tüm gelişmekte olan ülkeler için "uluslararasılaşma" açısından oldukça büyük önem arz etmektedir. Tüm iş kollarında oldukça hızlı bir uluslararasılaşma yaşayan Türkiye, bankacılık ve finans sektöründe de hızla uluslararası standartlara uyum sağladığı görülmektedir. Bu kapsamda, "kötü bankacılık uygulamalarını engelleyeceği düşünülen" AB uyum süreci ve Basel II uzlaşısının her bakımdan oldukça önemli olduğunu bir kez daha vurgulamak gerekir.²⁷ Yapılması gerekli olan iki önemli değişiklik, sermaye yeterliliği ölçümlerine ilişkin olarak Basel-II ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar "sermaye yeterliliği ölçümlerinin yapısının genişletilmesi" ve "ölçümlerin riske daha duyarlı hale getirilmesi"dir. Bu bağlamda Basel-II, sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında, Basel-I'e göre daha gerçekçi teşvik yöntemleri oluşturmuş, bankaların etkin risk yönetim sistemlerini kurmalarını ve geliştirmeleri gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, Basel-I içerisinde yer alan 'club rule'²⁸ ortadan kaldırılmış, kamuya sunulan "sermaye yeterliliği bilgilerinin kapsamı ve içeriği" genişletilmiştir. "ikinci yapısal blok" ile de banka sermaye yeterliliği düzeyinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi sağlanmış, sermaye yeterliliğine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması suretiyle finansal ve ekonomik istikrara oldukça önemli katkılarda bulunulması amaçlanmıştır.²⁹

²⁷ ÇELİK, F., ve İ. KIZIL, "Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı" Doğuş Üniversitesi Dergisi, cilt no 9, Sayı 1, 2008, s.25.

²⁷ Kredi riskinin sadece 5 farklı risk ağırlığı ile ölçülmesi ve söz konusu ağırlıkların uygulanacağı kalemlerin belirlenmesinde OECD ülkesi olup olmama kriterinin dikkate alınması

²⁷ BDDK "Basel-II'ye Yönelik Çalışmalara İlişkin Rapor"

Basel-II'nin temel yapısı, Basel-I'de yer alan tek yöntem kullanılması ilkesine dayanmamakta, 1996 yılında yayımlanan doküman içerisinde benimsenen ilkeye benzer olarak çeşitli yöntem alternatiflerini içermektedir. Adı geçen yöntemler basitten gelişmiş doğru Tablo 5'de sıralanmıştır.

Tablo 5: Basel II Kapsamında Kullanılabilecek Yaklaşımlar

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	PİYASA RİSKİ (1996 Değişikliği)	KREDİ RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
BASİT		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
ORTA	Standart Yaklaşım	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar	Alternatif Standart Yaklaşım-Standart Yaklaşım
GELİŞMİŞ	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	İleri Ölçüm Yaklaşımları

Kaynak: BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s:16

Basel-II düzenlemesi, gerek kapsamı gerekse içeriğindeki teknik hususlar dikkate alındığında, bankacılık faaliyetleri ile bunların düzenlenmesi ve denetlenmesi açısından köklü değişiklikler getiren bir standarttır ve Basel Komitesi tarafından şimdiye kadar yürütülen en kapsamlı proje niteliğindedir. Bu özelliği ile Basel-II'nin, başta bankalar ve bankacılık denetim otoriteleri olmak üzere, bankalar ile iş ilişkisinde bulunan tüm taraflar (kurumsal ve bireysel müşteriler, rating şirketleri, veri sağlayıcı şirketler, vb.) ve ülke ekonomileri üzerinde önemli etkilerinin olması beklenmektedir. Bu kesimler içerisinde Basel-II'nin muhtemel etkilerinin en çok tartışıldığı kesim küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdir (KOBİ). Bunda KOBİ'lerin ülke ekonomileri için kritik bir konumda bulunması, KOBİ'lerin Basel-II'de yer alan bazı avantajlı uygulamalardan faydalanmasının diğer şirketlere göre daha zor olması ve

Basel-II'ye ilişkin ilk taslak metinlerdeki hükümlerin KOBİ kredilerine ilişkin bazı dezavantajlar içermesi hususlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür.³⁰

Basel-II ile birlikte, riskin ölçümü “kredi kullanan firmanın” ve “kredi işleminin risk seviyesi” olarak iki ana unsura göre yapılmaktadır. “Kredi kullananın riski”, firmanın bilanço ve gelir tablosu ile nakit ve fon akım tabloları gibi finansal verileri ile yönetim ve organizasyonu, ürün ve hizmet gelişimi, pazar payı ve ortakların geçmişi gibi niteliksel faktörlerin değerlendirilmesiyle tespit edilen firma derecelendirme notu ile ifade edilirken; “kredi işleminin riski” ise kredinin türü, vadesi ve teminatları gibi unsurlara göre değerlendirilmektedir. (Şekil 3) Böylece, daha önce de belirtildiği gibi kredi “az riskli” veya “çok riskli” olarak belirlenmektedir.

Şekil 3: Basel-II'nin Risk Ölçüm Türleri

3.2. Basel II'nin Yapısal Blokları

Basel II, birinci yapısal blok; asgari sermaye yeterliliği, ikinci yapısal blok; denetim otoritesinin incelenmesi ve üçüncü yapısal blok; piyasa disiplini olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır.

Basel II bu üç yapısal bloğun üzerinde kurulu bir düzenlemeler standardıdır. Birinci yapısal blok, nicel değerlendirmelerin yapılmasına ve riske daha duyarlı asgari sermaye

³⁰ BDDK tarafından 30.05.2005 tarihinde kamuoyuna açıklanan “Basel-II’ye Geçiş İlişkin Yol Haritası Taslağı”nda Basel-II’de yer alan standart yaklaşımların Ocak 2008 tarihinde, gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının da Ocak 2009 tarihinde uygulanmaya başlanması öngörülmektedir.

şartlarının ortaya konulmasına ilişkindir. İkinci yapısal blok, niteleyici değerlendirmenin yer aldığı, daha güçlü hale getirilmiş denetim otoritesinin incelenme sürecidir. Son blok ise kamuya artan oranda açıklama yapılmasının sağlamış olacağı piyasa disiplinini içermektedir.³¹

Basel II düzenlemesi bankalara, hem kredi riski hem de operasyonel risk için çok daha geniş bir risk ölçme ve yönetme esnekliği vermektedir. Böylece daha geniş bir kapsamda sermayenin mevcut riske uyumlu hale getirilmesi ile bankacılık sisteminin daha güvenilir ve daha verimli bir yapıya kavuşması beklenmektedir.³²

3.2.1. Birinci Yapısal Blok : Asgari Sermaye Yeterliliği

Basel II’de minimum sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında esas olan 3 risk grubu bulunmaktadır. Bunlar; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklerdir. Kredi ve piyasa riski Basel I uygulamasında da kullanılmakta iken operasyonel risk kavramı Basel II ile getirilmiş bir yeniliktir.³³

Yeni standardın en önemli bileşeni olan minimum sermaye gerekliliği incelendiğinde, sermaye tanımının ve yüzde 8 minimum SYR’nin değişmediği görülmektedir. Basel II, SYR hesaplamasında kredi ve piyasa riski yanında operasyonel riski de dikkate almaktadır.³⁴

3.2.1.1. Kredi Riski

Kredi riski, banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen ve ya tamamen zamanında yerine getirmemesi sebebiyle bankaların maruz kaldığı risktir.³⁵

3.2.1.2. Piyasa Riski

Piyasa riski bankaların alım satım amacıyla elinde tuttıkları veya buna ilişkin koruma temin etmek için bulundurdukları finansal araçlar ve emtiadan kaynaklanan risklere denir.³⁶ Genel piyasa riski açısından bakıldığında ise finansal piyasalardaki bir dalgalanmadan

³¹ YAYLA ve KAYA, a.g.e. 2005, s.5

³² ARAS, Güler, a.g.e., 2005, s.6

³³ İMİŞİKER, a.g.e., 2005, s. 13.

³⁴ DEĞİRMENÇİ, 2003, s.38.

³⁵ CANDAN ve ÖZÜN, a.g.e. 2006, s.115

³⁶ İMİŞİKER, a.g.e 2005, s. 29

kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimlerine bağlı olarak ortaya çıkan riskler nedeniyle zarar etme ihtimalidir.³⁷

Bir başka görüşe göre ise piyasa riskinin temel nedeni yatırımcıların menkul kıymetlerle ilgili beklenti ve davranışlarındaki değişmelerdir.³⁸

Basel II ile piyasa riski çerçevesinde “spesifik risk” sermaye yükümlülüğü hesaplanırken kamu menkul kıymetleri için uygulanan esaslarda değişikliğe gidilmiştir. Artık kamu menkul kıymetleri için standart metodlarla, kredi riski hesabında olduğu gibi spesifik riskin hesabında da ülke notları esas alınacaktır.³⁹

3.2.1.3. Operasyonel Risk

Tüm risklerden daha eski ve temel bir risk olmasına rağmen operasyonel risk bilincinin ortaya çıkması 1970’lerde başlamıştır. Önceleri “diğer riskler” altında ölçülebilen riskler olan piyasa ve kredi riski dışında kalan, tüm diğer ölçülemeyen riskler olarak değerlendirilen operasyonel risk bu olumsuz tanımının risk ölçümü ve yönetimine imkan vermemesi nedeniyle ayrı bir risk olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.⁴⁰

3.2.2. İkinci Yapısal Blok : Denetimsel Gözden Geçirme

Basel II uzlaşısının ikinci ana bloğunu oluşturan denetsel gözden geçirme süresi sadece bankaların risklerine uygun yeterli sermayeye sahip olmalarını değil, aynı zamanda bankaların daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirmelerini ve uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.⁴¹

Sermaye yeterliliğinin denetimi, gözetim ve denetim otoritesinin sorumluluklarını ve yetkilerini; risk yönetimi, sermaye yeterliliği ve banka sermayesinin proaktif bir biçimde izlenmesi, sermayenin riskleri karşılamada yetersiz kalması durumunda da erkenden müdahale edilebilmesi gibi kontrol noktalarına odaklar.⁴²

³⁷ BABUŞÇU, a.g.e.2005,s.45

³⁸ RODOPLU, 2001,s.363

³⁹ ALTINTAŞ, 2006,s.82

⁴⁰ MAZIBAŞ,a.g.e.2005,s.3

⁴¹ ÖZÇAM, 2004,s. 6

⁴² ŞEKERBANK, 2005,s. 5

3.2.3. Üçüncü Yapısal Blok : Piyasa Disiplini

Piyasa disiplininin amacı ilk iki dayanağın tamamlayıcısı olmaktır. Komite, piyasa disiplininini bir dizi açıklama gereklilikleri oluşturarak güçlendirmeye çalışmaktadır.⁴³

Kamuoyuna açıklanması gereken bilgiler temel ve tamamlayıcı bilgiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel bilgiler, tüm kamuoyuna mutlaka açıklanması gereken bilgiler iken, tamamlayıcı bilgiler sadece bazı kuruluşlar için önemliolabilecek bilgileri içermektedir.⁴⁴

Piyasa disiplini birinci ve ikinci yapısal blokları tamamlayıcı niteliktedir. Bankaların risk profilleri, mevcut sermayesi ve sermaye yeterliliği ile ilgili bilgi sahibi olmak ve bankalar arasında standardize bilgiye dayalı olarak alacakları kararlarda riske göre karar verme olanağına sahip olacaklardır. Basel II'nin 3. ayağını oluşturan piyasa disiplini ile amaçlanan şey şeffaflığın sağlanmasıdır .⁴⁵

3.3. Basel II' ye göre Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımları

Kredi risk tanımı, kredi kullanan müşterinin, sözleşmeye taraf olan kişi veya kurumun, sözleşme harici davranması ve borcunu ödeyemeyecek durumda olması halinde meydana gelen kaybın tarifi olarak kullanılmaktadır. Söz konusu durumda genellikle müşteri borcu ödeyemediğinden sözleşme içinde yer alan taahhütler yerine getirilerek, kredi veren banka tarafından sağlanan fon geri temin edilir.⁴⁶

Basel-II'de, bankanın kullandığı krediler karşılığında bulundurulması gereken sermaye miktarının hesaplanması için dört farklı yöntem yer verilmiştir. Tablo 5'de de belirtilmiş olan söz konusu yöntemler;

- i. Basitleştirilmiş Standart Yöntem (BSY),
- ii. Standart Yöntem (SY),
- iii. Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yöntem (TİDD) ve

⁴³ BABUŞCU, a.g.e.2005,s.293

⁴⁴ DEĞİRMENCİ, a.g.e.2003,s.47

⁴⁵ ARAS,Güler,2005,s.12

⁴⁶ AYDIN, Eyüp Vural.(2007) BASEL II Standartları ve KOBİ'lere Etkileri,MÜSİAD Yayınları, İstanbul,2007,s.22 http://www.musiad.org.tr/img/yayinlarRaporlar/cep_kitaplari_23.pdf?yayinRapor=52&k=6

iv. Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yöntemdir (GİDD).

Bu yöntemlerde kredi riski sermaye yükümlülüğünün hesaplanması farklı kriterlere ve hesaplama formüllerine bağlanmıştır. Bu sebeple, KOBİ kredilerine ilişkin Basel-II hükümlerinin incelenmesinden önce kredi riski ölçüm yöntemlerine kısaca değinmek faydalı olacaktır.

Burada sermaye yükümlülüğü hesaplamaları iki temel bileşenden oluşmaktadır. İlk bileşen, kullanılan krediler için alınan teminat, garanti gibi kredi riski azaltım araçları (KRA) dikkate alınmaksızın, sadece kredinin türü ve/veya borçlunun kredi değerliliği ve diğer özellikleri dikkate alınarak yapılan hesaplamalardır. İkinci bileşen ise kredi riski azaltım tekniklerinin etkisinin dikkate alındığı kısımdır. Aşağıda, Basel-II’de yer alan dört ölçüm yaklaşımı bu iki bileşen açısından değerlendirilecektir.

Ölçüm yaklaşımları ilk bileşen, yani sadece borçlunun “kredilendirilebilirliği” gibi özellikleri dikkate alınıp, kefalet ve teminatlarına bakılmaksızın incelendiğinde; basitleştirilmiş standart yöntemde sermaye yükümlülüklerinin genel olarak Hermes, Sace, Eximbank gibi ihracat kredi kuruluşlarınca (İKK) ülkelere verilen derecelendirme notlarına göre; standart yöntemde ise bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca (BKDK) ülkelere ve şirketlere verilen derecelendirme notlarına göre belirlendiği görülmektedir. Ayrıca, her iki yaklaşımda da bazı portföyler için derecelendirme (rating) notları hiç dikkate alınmamakta ve bu portföylerde yer alan krediler standartlaşmış katsayılar kullanılarak hesaplamaya dahil edilmektedir. Temel içsel derecelendirmeye dayalı (TİDD) ve gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı (GİDD) yöntemlerinde ise sermaye yükümlülükleri, bankalar tarafından bireysel ve kurumsal müşterilerine verilen rating notları dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Bu ölçüm yaklaşımları ikinci bileşen, yani kredi riski azaltım (risk minimizasyonu) tekniklerinin dikkate alınması açısından değerlendirildiğinde ise; ölçüm yaklaşımlarında gelişmişlik seviyesi arttıkça, dikkate alınan kredi riski minimizasyon tekniklerinin kapsamı genişlemekte ve hesaplamalarda bankanın kendi tahminlerine daha fazla yer verilmektedir.

Bununla birlikte, gelişmiş yöntemleri kullanan bankalar risk yönetimine ilişkin daha sıkı kriterlere tabi olmaktadır. Kredi riski azaltım tekniklerinin dikkate alınması sırasında temel olarak üç farklı yöntem kullanılabilir. Bunlar;

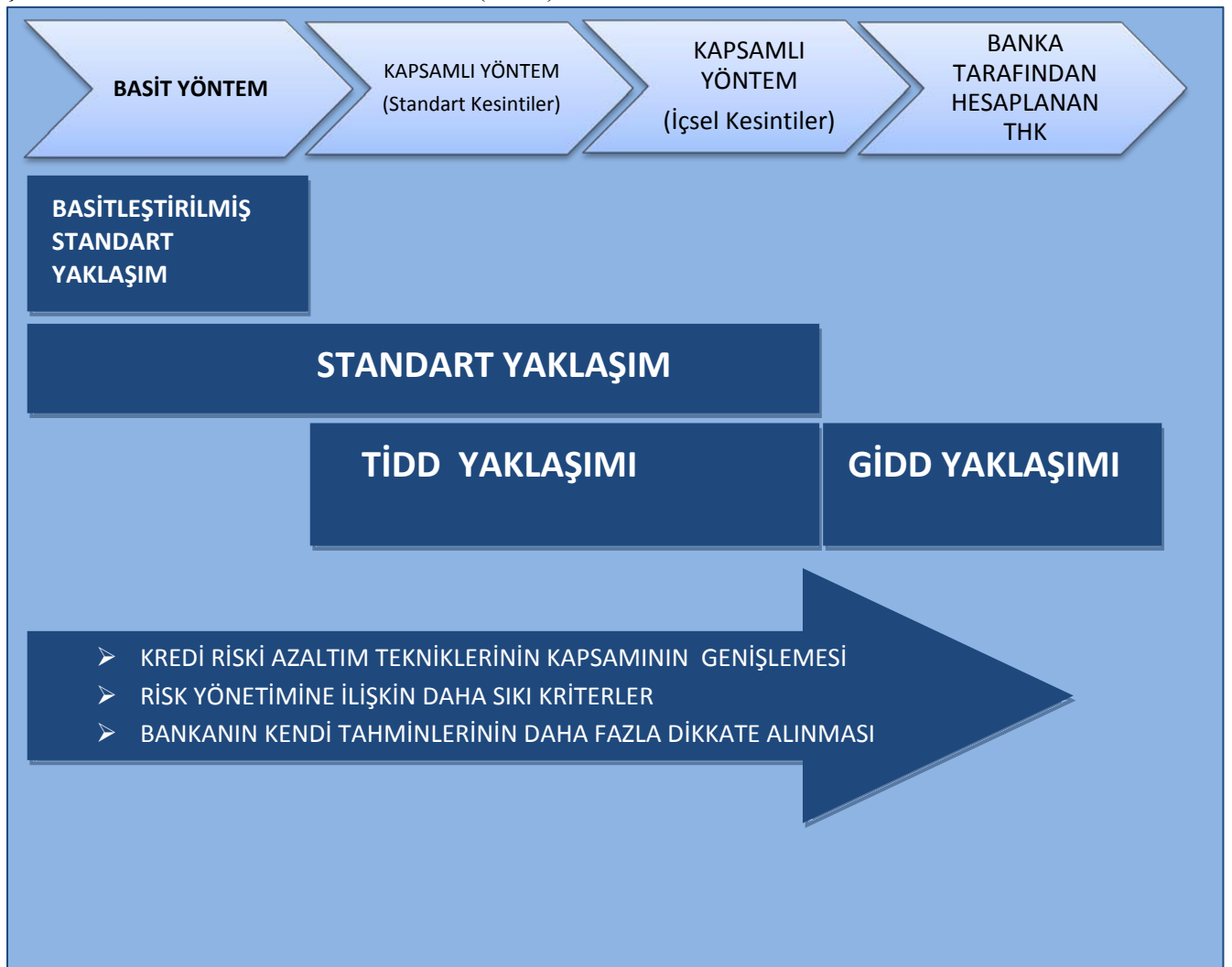
i. Basit Yöntem,

ii. Kapsamlı Yöntem ile

iii. Temerrüt Halinde Kayıp (THK) oranlarının bankalar tarafından hesaplandığı yöntemdir.

Kapsamlı yöntem içerisinde yer alan Kesintilerin (K) Basel-II'de yer alan standart değerlerinin kullanılması veya bankalar tarafından hesaplanması mümkündür. Bu yöntemler Şekil 4'de gösterilmiştir.

Şekil 4: Kredi Riski Azaltım Teknikleri (KRA)

Kaynak; YUKSEL, Ayhan; Basel-II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, 2005

Şekil 4'de de görüleceği üzere, basit standart yöntemde sadece basit yöntem, standart yaklaşımda basit yöntem ve/veya kapsamlı yöntem, temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda kapsamlı yöntem kullanılabilirken, gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı

yaklaşımında banka tarafından hesaplanan temerrüt halinde kayıp (THK) oranları kullanılmaktadır. Birden fazla KRA yönteminin mümkün olduğu durumlarda bu yöntemlerin kullanılması, bazı durumlarda bankanın inisiyatifine bırakılmış, bazı durumlarda ise denetim otoritesinin iznine tabi tutulmuştur. Sonuç olarak, farklı kredi riski ölçüm yaklaşımı ve KRA (kredi riski minimizasyonu) yöntemi alternatifleri için sermaye yükümlülüğü hesaplama bileşenleri Tablo 5’de özetlenmiştir.

Operasyonel riskin diğer risklerden daha önce var olan temel bir risk olduğu da belirtilebilir. Çünkü kredi riski yada piyasa riski bir faaliyetle ilgili olmasına rağmen operasyonel risk herhangi bir faaliyet olmasa bile vardır.⁴⁷

Tablo 6: Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama ve Risk Azaltım Yöntemleri

KREDİ RİSKİ AZALTIM TEKNİKLERİNE (KRA) İLİŞKİN YÖNTEMLER					
SERMAYE YÜKÜMLÜLÜĞÜ HESAPLAMA YÖNTEMİ		Basit Yöntem	Kapsamlı Yöntem (Standart Kesintiler)	Kapsamlı Yöntem (İçsel Kesintileri)	İçsel THK
	BSY	<u>Risk Ağırlığı:</u> İKK Notu <u>KRA:</u> Korumanın risk ağırlığı			
	SY	<u>Risk Ağırlığı:</u> BKDK Notu <u>KRA:</u> Korumanın risk ağırlığı	<u>Risk Ağırlığı:</u> BKDK Notu <u>KRA:</u> Standart Kesintiler	<u>Risk Ağırlığı:</u> BKDK Notu <u>KRA:</u> İçsel Kesintiler	
	TİDDY		<u>Risk Ağırlığı:</u> Banka tarafından Verilen Derecelendirme Notu <u>KRA:</u> Standart Kesintilerden Hesaplanan THK	<u>Risk Ağırlığı:</u> Banka tarafından Verilen Derecelendirme Notu <u>KRA:</u> İçsel Kesintilerinden Hesaplanan THK	
	GİDDY				<u>Risk Ağırlığı:</u> Banka tarafından Verilen Derecelendirme Notu <u>KRA:</u> Banka tarafından Hesaplanan THK

Kaynak; YÜKSEL, Ayhan; Basel-II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, 2005

⁴⁷ MAZIBAŞ, Murat, Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı, Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme, BDDK Yayınları, 2005

3.4. Basel II' ye göre KOBİ Tanımı ve Portföy Sınıflandırması

Ülkemizde KOBİ tanımının ne olduğuna bakıldığında bir çok farklı tanım ortaya çıktığına değinilmiş, sektör, çalışan sayısı, yatırım tutarı ve sermayenin büyük ölçekli işletmelere ait olmaması gibi kriterler kullanıldığından bahsedilmiştir. ⁴⁸

Kurumlara göre ayrı ayrı yapılmış KOBİ tanımları ve daha sonra yönetmelikte yer alan, kamu hukuk kişisi niteliği taşıyan kurumların kullanacakları ortak bir KOBİ tanımı ile özel hukuk kişisi olan kurumların yapmış oldukları kendi KOBİ tanımları açıklandıktan sonra bu başlıkta da Basel II hükümlerine göre KOBİ olma kriterleri açıklanacaktır. KOBİ'lerin yatırım gereğini genelde sabit sermaye tutarı olarak algılamaları, kuruluş aşamasından hemen sonra işletme sermayesi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Kronik enflasyon, yüksek faizler ve finansal krizler bu sorunu daha da artırmaktadır. Gerek ülkemizde kişi başına düşen milli gelirin düşüklüğü ve sermaye dağılımındaki yoğunlaşmalar, gerekse kar marjlarının düşük olması sebebiyle KOBİ'lerin özkaynak tutarları düşük seviyelerdedir. ⁴⁹

Basel II'de yer alan KOBİ tanımında temel kriter 50 milyon Euro'luk ciro kriteridir. Bu kritere göre bir şirketin dahil olduğu konsolide şirketler grubunun yıllık cirosu 50 milyon Euro'dan daha az ise, söz konusu şirket KOBİ olarak nitelendirilmektedir. Bunun yanında, yıllık cironun firma büyüklüğünü ifade etmede anlamlı olmadığı durumlarda, denetim otoriteleri, bankaların yıllık ciro yerine toplam bilanço büyüklüğünü dikkate almalarına izin verebilmektedir. ⁵⁰ 50 milyon Euro'luk ciro kriterinin yanında KOBİ'ler kredilerinin sınıflandırılacağı portföye göre iki gruba ayrılmıştır. Bu portföyler perakende portföy ve kurumsal portföydür. Perakende portföyde yer alan krediler rotatif krediler, vadeli bireysel krediler ve bireysel nitelikli finansal kiralama işlemleri (taksitli krediler, otomobil kredileri ve finansal kiralamaları, öğrenci ve eğitim kredileri, ihtiyaç kredileri) ve küçük işletmelere kullandırılan krediler ve lehlerine verilen taahhütler biçiminde kullandırılmış olmalıdır. Borsaya kote edilmiş olsun ya da olmasın menkul kıymetler özellikle bu kategorinin dışında tutulmuştur. ⁵¹

⁴⁸ YÜKSEL Ayhan, "Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri", BDDK ARD Çalışma Raporları: 2005/4,S.7

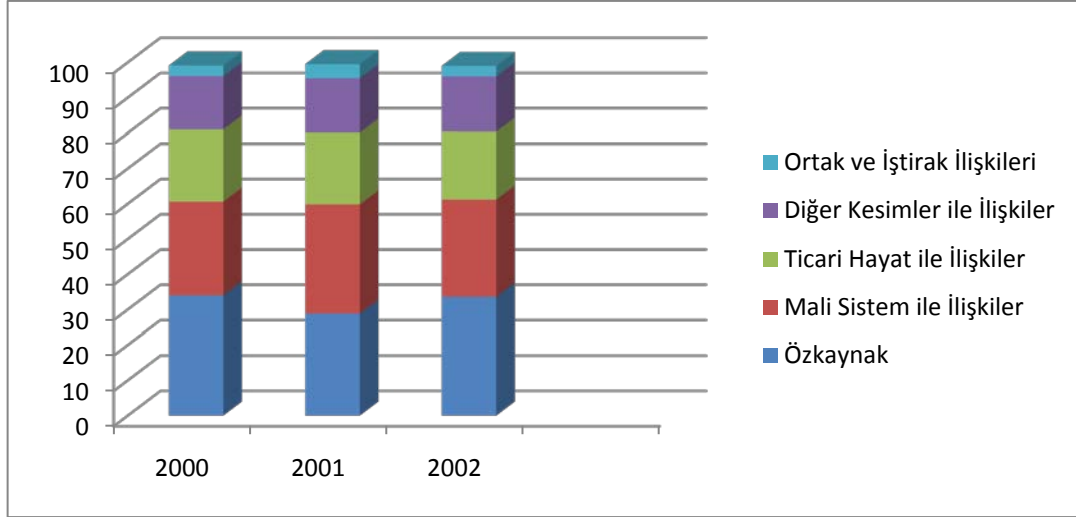
⁴⁹ YILMAZ Figen, Türkiye'de Küçük Ve Orta Boy İşletmeler(KOBİ'ler),2004

⁵⁰ BIS, "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>, (12.05.2006).

⁵¹ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, a.g.e., s.34.

Kurumsal portföy ise konsolide satış tutarı 50 milyon Euro'dan büyük şirketlere verilen krediler ile KOBİ'lere verilen kredilerden perakende portföy içerisinde sınıflandırılmayanları kapsamaktadır. Basel II çerçevesine göre sınıflandırma Tablo 6 da özetlenmiştir.

Şekil 5: Reel Sektör Firmalarının Finansman Yapısı

Kaynak: TCMB, 2004, Sınıflandırma, Türkan, 2004.

Reel sektörün pasif yapısında önemli bir payı olan mali sektör dışı kredi kanallarının boyutu incelenmiş olup, yarı resmi ve resmi olmayan kredi kanalları olarak ifade edilen kanalların yıl sonu bakiyeleri toplamının, resmi kredi kanalı olarak tanımlanan mali kesim kredilerinin yıl sonu bakiyelerinden daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur⁵²

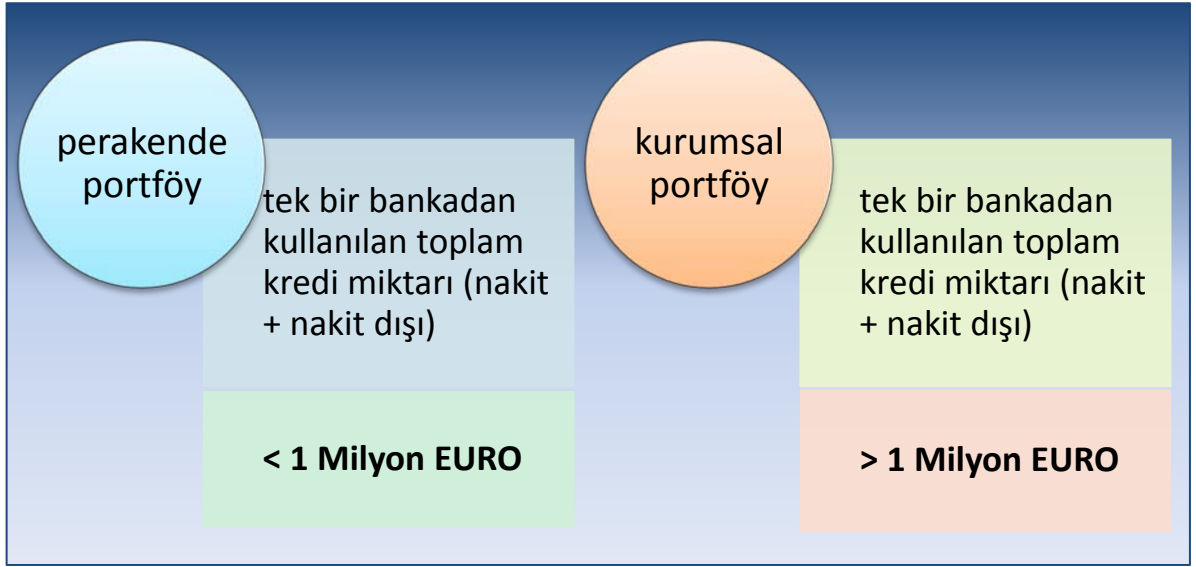
Tablo 6 - Basel II Çerçevesine Göre Sınıflandırma (Portföy)

Kredi Tutarı (K)	Satış Cirosu (S)	Sınıflandırma
K < 1 Milyon Euro	S < 50 Milyon Euro	Perakende-(KOBİ)
K < 1 Milyon Euro	S > 50 Milyon Euro	Kurumsal
K > 1 Milyon Euro	S < 50 Milyon Euro	Kurumsal-(KOBİ)
K > 1 Milyon Euro	S > 50 Milyon Euro	Kurumsal

Kaynak: TBB, Risk Yönetimi , a.g.e., s.6.

⁵² ERCAN Türkan, Türk Ekonomisinde Makro Kredi Kanalı: Ölçek ve Kalite Açısından Bir Değerlendirme 2004

Şekil 6: Basel II Çerçevesine Göre Sınıflandırma (Portföy)

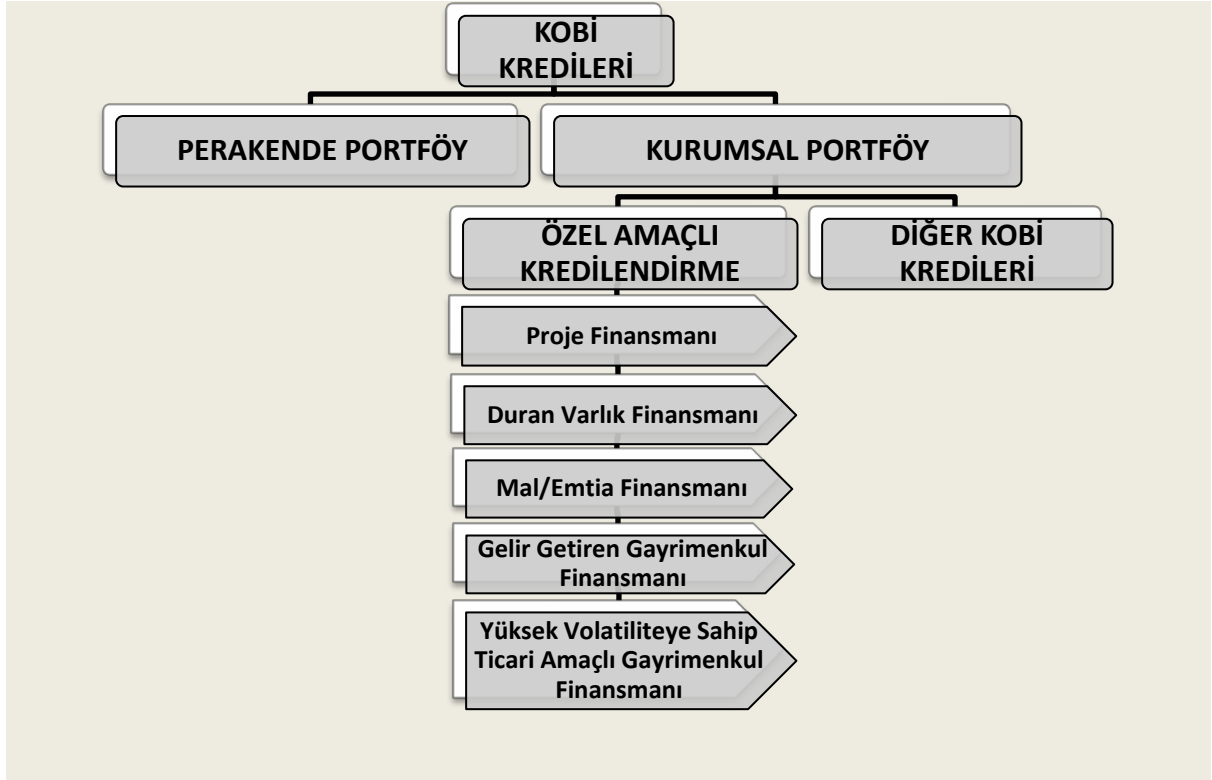
KOBİ kredilerinin perakende portföyde sınıflandırılabilmesi için söz konusu KOBİ'nin yer aldığı konsolide şirketler grubuna kullandırılan toplam kredi tutarının 1 milyon Euro'dan az olması gerekmektedir.(Şekil 6) Herhangi bir borçluya kullandırılan kredi tutarı toplamının yasal perakende portföy toplamının %0,2'sini aşamayacağını öngören sayısal bir limit söz konusudur. Tek bir borçluya açılan krediler, tek lehdar olarak kabul edilebilecek bir veya birkaç kuruluşa açılan krediler anlamına gelir. Yani başka bir küçük işletmeye bağlı olan bir küçük işletme söz konusu ise bu limit, bankanın her iki işletmeye açtığı toplam kredi tutarına uygulanacaktır.⁵³

İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımları kullanan bankalar, kurumsal portföyde yer alan krediler içerisinde "özel amaçlı kredilendirme" faaliyetlerini ayrı sınıflandırmak zorundadırlar. (Şekil 7)Bu kategori içerisinde proje finansmanı, duran varlık finansmanı, mal/emtia finansmanı, gelir getiren gayrimenkul finansmanı ve yüksek volatiliteye sahip ticari amaçlı gayrimenkul finansmanı faaliyetleri yer almaktadır. Bu kategoride yer alan kredilendirme faaliyetlerinin temel özelliği, kredi geri ödemelerinin, kredi kullanan tarafın ödeme kapasitesinden ziyade, krediye konu mal ve projeden sağlanacak gelirler ile yapılacak olmasıdır.⁵⁴

⁵³ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, a.g.e., s.34.

⁵⁴ YÜKSEL Ayhan, a.g.e., s.16.

Şekil 7: KOBİ Kredilerinin Sınıflandırılması

Bir firma kullandığı kredi miktarlarına göre bir bankada “Perakende KOBİ” olarak değerlendirilebilecekken, bir diğer bankada “Kurumsal KOBİ” olarak değerlendirilebilecektir. Basel II’ ye göre KOBİ olarak nitelendirilen satış cirosu 50 milyon Euro’nun altında olan bir firma, tek bir bankadan 1 milyon Euro’nun altında kredi kullanırsa perakende portföy içinde değerlendirilecektir. Böylece o portföyün risk ağırlığına tabi olacaktır. Bu firma başka bir bankadan 1 milyon Euro’nun üzerinde kredi kullanırsa, kurumsal portföyde değerlendirilecek ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacaktır. Kredinin alındığı iki ayrı bankanın sermaye yeterliliği için kullandığı yönteme göre kullanılacak risk ağırlıkları farklılık gösterecektir.

Basel II standart yöntemi uygulayan bir bankanın verdiği kredinin 1 milyon Euro’nun üzerinde olması halinde “kurumsal portföy” içerisinde değerlendirilecektir. Banka, dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilecek olan derecelendirme notu esas alacaktır. Derecelendirme sistemi ile kredi maliyetleri artacak ve bu durum da yüksek tutarlı kredileri kullanan firmaları olumsuz etkileyecektir.

Yukarıda açıklanan olumsuz durumun yanı sıra, risk ağırlıklarının farklı olduğu bankalardan kullanılan krediler, standart yöntemde firmaları olumlu etkileyecek bir yapı ortaya koyabilmektedir. Bunu kısa bir örnekle açıklamak faydalı olacaktır. Örneğin Basel II

tanımına göre KOBİ olan 50 milyon Euro'nun altında cirosu bulunan bir şirket ele alalım. Bu firmanın 5 milyon Euro kredi kullanacağı varsayalım. Söz konusu firmanın derecelendirme notu yoksa ya da derecelendirme notu %100 veya daha yüksek bir risk ağırlığına denk geliyorsa, gereksinimi olan 5 milyon Euro'luk krediyi çeşitli bankalara bölerek 1 milyon Euro'nun altında kullanmak isteyebilir. Bu firmanın kullanmak istediği krediyi 5 bankadan alması durumunda, her bir bankadan 950.000 Euro'luk kredi kullanacaktır. Sözü edilen firma satış cirosu 50 milyon Euro'nun altında ve kullandığı kredi 1 milyon Euro'nun altında olması ile bankalar için "perakende portföy"de değerlendirilecektir. Bu durumda %75 risk ağırlığında kullanılacaktır. %75 risk ağırlığı ile değerlendirildiği bu durum %100 ya da daha yüksek orandaki risk ağırlığına göre daha düşük fiyatlarla borçlanma olanağı sağlamaktadır. Basel II'nin uygulanması sürecinde öncelikli olarak standart yöntem kullanılmaktadır. Daha ileri yöntemlere geçilmeden önce yukarıda verilen örnekteki gibi farklı bankalar kullanılarak alınan krediler ile KOBİ'ler fon maliyetlerini düşürebilmektedirler.

Ancak BDDK'nın gözetiminin olacağı ve perakende portföyde yer alan firmaların geçmişteki temerrüt durumlarının incelenerek bu firmalara uygulanan standart risk ağırlığının artırılabilmesi unutulmamalıdır. Ayrıca Basel II'de bankaların içsel derecelendirme (Internal Rating) yöntemini kullanmaya teşvik edildikleri ve geçiş aşamasından sonra bu yöntemin bankalarca kullanılmasının daha hassas risk ölçümüne olanak tanıyacağı gerçeği de göz ardı edilmemelidir.⁵⁵

"Kurumsal portföy"de değerlendirilen KOBİ'ler dışsal derecelendirme notuna sahip değilse %100 risk ağırlığına tabi olacaktır. Risk ağırlığı ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Firmanın derecelendirme notunun olması durumunda risk ağırlığı, ülkenin risk ağırlığından daha iyi bir dereceye sahip olabilecektir. Basel II'ye uyum sürecinde firmalar dışsal derecelendirmeye tabi olacaktır. Dışsal derecelendirme firmaları şeffaf kılacaktır. Bunun sayesinde yabancı sermayenin güveni artacak ve yabancı sermaye girişi ile ülkemizin yurtdışı borçlanma maliyeti düşecektir. Ülke notumuzun iyileşmesini sağlayan bu durum sonucunda, ülkemizin risk ağırlığı %100'ün altına inebilecektir. Ülke risk ağırlığının düşmesi ile kurumsal portföyde yer alan firmalara uygulanacak risk ağırlığının düşüşü bankalara daha az sermaye tutma olanağı tanımaktadır. Daha az sermaye tutma olanağı kredi faiz oranlarında düşüşler yaratacak ve böylece kredi kullanan firmalar için kredi maliyetleri ucuzlayacaktır.

⁵⁵ TBB, Risk Yönetimi ve..., a.g.e., s.9.

Firmalar için Basel II, yukarıda belirtilen zincirleme gelişmeler sonucu düşük kredi maliyeti sağlamaktadır. Bu durum , Basel II'ye uyum sürecinde bankalar kadar firmaların da kendilerini hazırlamaları gerektiğini göstermektedir.

3.5. KOBİ Kredilerinin Dahil Olacağı Sermaye Yükümlülüklerinin Belirlenmesi

3.5.1. Mevcut Bankacılık Mevzuatında Yer Alan Hesaplama Sistemi

Bugün uygulanmakta olan sistem Basel-I'e dayanmakta olup, bu sistem içerisinde perakende ve kurumsal portföy ayrımı bulunmamaktadır. Bu çerçevede teminatsız ve kefaleti olmayan bütün KOBİ kredileri %100 risk ağırlığına tabi tutulmakta, ayrıca vadesi dolduğu halde ödenmemiş olan yani temerrüde düşen KOBİ kredileri de % 100 risk ağırlığına tabi tutulmaya devam edilmektedir.

3.5.2. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Bu yaklaşımda KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü herhangi bir derecelendirme notu ile ilişkilendirilmemekte, aynı portföyde yer alan tüm KOBİ kredileri aynı sermaye yükümlülüğüne tabi tutulmaktadır. Bu çerçevede, perakende portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri % 75 kurumsal portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri ise % 100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ayrıca, temerrüde düşen KOBİ kredilerinin risk ağırlıkları aşağıdaki kriterler dahilinde belirlenmektedir:

- i. Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 20'den az olduğu durumlarda % 150,
- ii. Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 20'den fazla olduğu durumlarda %100
- iii. Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 15'den fazla olduğu ve kredinin tamamının Basel-II kapsamında dikkate alınmayan bir teminat ile koruma altına alınmış olduğu durumlarda %100 ağırlık uygulanmaktadır.
- iv. Denetim otoriteleri, özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 50'den fazla olduğu durumlarda % 50 risk ağırlığı uygulanmasına izin verebilmektedir.

3.5.3. Standart Yaklaşım

Bu yaklaşımda KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü, kurumsal portföy için bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca verilen rating notlarına göre belirlenmekte,

perakende portföyde yer alan KOBİ kredileri ise % 75'lik standart risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredilerinin tabi olacakları risk ağırlıkları Tablo 8'de yer almaktadır. Bir başka ifade ile, satışları 50 milyon Euro'dan düşük olan bir firma, bir bankadan 1 milyon Euro'nun altında kredi kullanırsa "perakende portföy" içerisinde değerlendirilecek ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacaktır. Aynı firmanın başka bir bankadan 1 milyon Euro'dan daha fazla bir kredi alması halinde o bankada "kurumsal portföy" içerisinde değerlendirilecek ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır.

Tablo 8: Standart Yaklaşımda Perakende ve Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları

Harici Derecelendirme (Rating) Notu	Perakende Portföyde Risk Ağırlığı	Kurumsal Portföyde Risk Ağırlığı
"AAA"dan "'AA-"ye kadar	% 75	% 20
"A+" "A-"ye kadar		% 50
"BBB+"dan "BB-"ye kadar		% 100
"BB-"den daha düşük		% 150
Derecelendirilmemiş		% 100

Kaynak: BCBS 2004:"International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards:a Revised Framework"

Değerlendirmede kullanılacak risk ağırlıkları da bu iki bankanın sermaye yeterliliği için kullandığı yönteme göre farklılık arz edecektir. Şu anki yapı içerisinde "KOBİ" olarak nitelenen bir firma, çalıştığı bankanın standart yöntemi uyguluyor olması halinde, kredilerinin toplam 1 milyon Euro'yu geçmesi halinde "kurumsal portföy" içerisinde değerlendirilerek kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen "rating"ler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeni ile artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Bu durum, özellikle yüksek montanlı (tutarlı) kredi kullanan firmaları etkileyebilecektir. Yani, bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada "kurumsal", diğerinde "perakende" portföyde yer alması ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu standart yöntemde firmaların lehine bazı durumlar ortaya çıkarabilecektir. Örneğin, yıllık cirosu 50.000.000 Euro'nun altında olan ve "rating notu" bulunmayan bir firma, 2.500.000 Euro'luk kredi ihtiyacı için bir tek firma yerine 4 ayrı bankaya başvurabilir. Hepsini 1 bankadan alması

durumunda en az % 100 risk ağırlığına tabi olacakken, riski dilimler halinde başka bankalar üzerinden aldığı risk ağırlığı % 75 olacak ve sonuçta daha uygun fiyatlarla borçlanabilecektir.

3.5.3.1. Perakende Krediler

Perakende Krediler , ikamet amaçlı gayrimenkullerin ipoteği ile teminatlandırılmış olanların dışında kalan, birey veya bireylere kullanılan krediler ile toplam tutarı 1 milyon Euro'yu aşmayan KOBİ'lere kullanılan ve kredi portföyünde borçlu yoğunlaşması yaratmayan ,tahsilinde gecikme olmamış krediler, bu kapsamda değerlendirilmektedir. Basel II metni, denetim otoritelerinin perakende kredilere % 75 risk ağırlığı uygulayabileceklerini belirtmektedir. Düzenleme ayrıca, menkul kıymet şeklinde kullanılan kredilerin, bireyler veya KOBİ'lere tahsis edilmiş olsalar dahi, perakende kredi olarak kabul edilmeyeceklerini de eklemektedir.⁵⁶

3.5.3.2.Konut İpotekli Krediler

Bu kapsamdaki krediler, söz konusu gayrimenkulun borçluya ait olması, gayrimenkulde borçlunun ikamet etmesi, edecek olması ya da borçlu tarafından bir başkasına kiraya verilmiş olması ve ipoteğin, güvencesini oluşturduğu kredilerin tamamını karşılması koşullarına bağlı olarak %35 risk ağırlığına tabi tutulacaktır.⁵⁷Denetim otoriteleri, bu ayrıcalıklı oranın sadece konut edindirme kapsamında uygulanmasını ve ipotek miktarının kredi üzerine ihtiyatlı bir marj ilave edilerek belirlenmesini sağlamalıdır. Denetim otoriteleri, bu kriterlerin karşılanmadığı kanısına vardıkları takdirde söz konusu standart risk ağırlığını artırmalıdır.⁵⁸

Bu yaklaşımda temerrüde düşen KOBİ kredileri, basitleştirilmiş standart yöntemde kullanılan kriterler dahilinde risk ağırlıklandırılmaya tabi tutulmaktadır.

⁵⁶ CANDAN, Hasan, Alper Özün, Bankalarda Risk Yonetimi ve Basel II, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.2006,143

⁵⁷ CANDAN ve ÖZÜN, a.g.e.,s.144

⁵⁸ BIS, 2004, 20

3.5.4. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar

Basel II'nin getirmiş olduğu en önemli değişikliklerden biri bankaların kendi oluşturdukları derecelendirme sistemlerine bağlı hesaplama yöntemi geliştirerek “kendi risklerini” hesaplayabilmeleridir.⁵⁹

Basel-II, mevcut uygulamadan farklı olarak, bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme yöntemini geliştirmiş olup, bir dönem geçiş aşamasından sonra bankalarca bu yöntemlerin uygulanmasını önermektedir. Çünkü, bu yöntemlerde sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır.

Bu yaklaşımlarda sermaye yükümlülüğü temel olarak bankalar tarafından müşterilerine verilen derecelendirme (rating) notları ile ilişkilendirilmiştir. Uygulamada bankalar ilgili derecelendirme notlarına karşılık gelen ‘temerrüt olasılıklarını (TO)’ hesaplamaktadır. Hesaplama bazı ilave parametrelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu parametreler temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan bankalar için Basel Komitesi tarafından belirlenmiş olup, gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanacak olan bankalar ise bu parametreleri kendileri hesaplayacaktır. Bu parametrelerin hesaplanmasından sonra Basel Komitesi tarafından her bir portföy için ayrı ayrı belirlenmiş olan risk ağırlığı formülleri aracılığıyla risk ağırlıkları ve dolayısıyla sermaye yükümlülükleri belirlenmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar diğer yaklaşımlara göre biraz daha karmaşıktır.

Bu yöntemlerde riske karşı duyarlılık standart yaklaşıma göre daha yüksektir.

3.6. Kredi Riski Azaltım Tekniklerinin Dikkate Alınması

Halihazırda yürürlükte olan mevzuata göre maddi teminat ve garantilerin dikkate alınması ilk olarak dönük alacaklar için özel karşılık yükümlülüklerinin, ikinci aşamada ise sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında ortaya çıkmaktadır.

Dönük alacaklar için ayrılacak olan özel karşılıkların hesaplanmasında, belirli teminat türleri, mevzuatta belirtilen dört grup içerisinde sınıflandırılmakta ve her grup için belirlenen dikkate alınma oranları çerçevesinde hesaplama yapılmaktadır. Mer'i karşılık mevzuatımızdaki teminatlar ve dikkate alınma oranları Tablo 8'de yer almaktadır.

⁵⁹ Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, Akademi Yayınları, Ankara.2005,s.277

Temel olarak Basel-I’de yer alan ilkelere dayanan sermaye yeterliliği mevzuatımızda dikkate alınan teminatlar ve bunların tabi oldukları risk ağırlıkları şöyledir;

Tablo 9: Karşılık Mevzuatında Dikkate Alınan Teminatlar ve Garantiler

TEMİNATTUTARI	TEMİNAT TÜRÜ	DIKKATE ALINMA ORANI
1. GRUP	Nakit ve mevduat	%100
	Hazine, Özelleştirme daresi Başkanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca veya bunların kefaletiyle ihraç edilen bono ve tahviller	
	OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarınca ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
	Avrupa Merkez Bankasınca ya da bu Bankanın kefaletiyle ihraç edilen Menkul kıymetler	
2. GRUP	Altın ve diğer kıymetli madenler	%75
	Borsaya kote edilmiş hisse senetleri	
	Varlığa dayalı menkul kıymetler	
	Özel sektör tahvilleri	
	Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verecekleri kefaletler ve teminat mektupları	
	OECD ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların garantileri	
	OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaletleri	
	Avrupa Merkez Bankasınca verilecek garanti ve kefaletler	
	Kredi riskine karşı koruma sağlayan kredi türev anlaşmaları	
	Firmaların kamu kurumları nezdindeki doğmuş istihkak alacaklarının temlikli veya rehni	
	Paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden evrak, piyasa değerini aşmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller	
	Ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli araziler üzerine yapılan gayrimenkullerin ipotekleri	

	Müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri	
3. GRUP	Ticari işletme rehni	%50
	İhracat vesaiki	
	Tasıt rehni	
	Uçak veya gemi ipotegi	
	Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri	
	Müşterilerden alınan diğer senetler	
4. GRUP	İlk üç grup dışında kalan teminat türleri	%25

Kaynak: Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik

Tablo 10: Mevcut Sermaye Yeterliliği Mevzuatında Dikkate Alınan Teminat ve Garantiler

TEMİNAT VE GARANTİ TÜRLERİ RİSK AĞIRLIĞI	RİSK AĞIRLIĞI
Nakit	%0
Hazine kefaleti	
OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen menkul kıymetler	
Hazinece veya Hazinesinin kefaletiyle çıkarılan menkul kıymetler	
OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaleti	
Bankaların kendi ihraç ettikleri menkul kıymetler (yatırım fonu katılma belgeleri hariç)	
Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların mukabil kefaletleri	
OECD ülkeleri bankalarının mukabil kefaletleri	
Risk bazlı sermaye yükümlülüğü dahil olmak üzere koruyucu denetim ve düzenlemelere tabi olan OECD ülkeleri sermaye piyasası aracı kurumlarına verilen veya bu aracı kurumların kefaleti veya garantisini	

İkamet amacıyla kullanılan gayrimenkullerin birinci derece ipotegi	%50
Belediye sınırları dahilindeki tapulu arsa ve araziler ile gayrimenkullerin birinci derece ipotegi	
Bu gayrimenkuller üzerine 2 veya 3.dereceden tesis edilmiş ipotekler (banka tarafından tesis edilen ipotek tutarı, bankanın ipotek derecesinden önde gelen ipotek ve bos ipotek değerleri toplamı ile gayrimenkullerin rayiç değeri arasındaki farkı asmamak kaydıyla)	
<p>Bilgi İçin: Yönetmelikte yer verilmeyen diğer teminat ve garantilerin herhangi bir risk azaltıcı etkisi olmamaktadır. Dolayısıyla sadece bu tür teminat veya garantiler ile korunan krediler %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Söz konusu teminat ve garantilere ilişkin örnekler şunlardır:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Özel sektör tahvilleri, ➤ Firmaların kamu kurumları nezdindeki dogmuş istihkak alacaklarının temlik veya rehni, paraya tahvili kolay menkul kıymetler ile emtiayı temsil eden kıymetli evrak, piyasa değerini asmayan tutarda rehinli her türlü emtia ile menkuller, ➤ Müşterilerden alınan gerçek kambiyo senetleri, ➤ Ticari işletme rehni, tasit rehni, uçak veya gemi ipotegi, ➤ İhracat vesaiki, ➤ Kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri, ➤ Müşterilerden alınan diğer senetler 	%100

Kaynak:Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik

Tablo 9 ve Tablo 10'un karşılaştırılmaları halinde; sermaye yeterliliği hesaplamalarında dikkate alınan teminat ve garantilerin kapsamının, karşılık mevzuatındakilerden daha dar olduğu ve dikkate alınma oranları ile risk ağırlıkları açısından aralarında farklılıklar olduğu görülecektir. Örneğin, firmanın müşterilerden aldığı çek ve senetler karşılık mevzuatında ikinci grup teminatlar arasında sayılmakta ve % 75 oranında dikkate alınmakta bir başka ifade ile % 75 oranında risk azaltımı sağlamaktayken, sermaye yeterliliği mevzuatında bu çek ve senetlerin risk azaltıcı etkisi olmamakta, dolayısıyla sadece müşteri çek ve senetleri ile teminatlandırılmış bir kredi % 100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Yine, karşılık mevzuatında ikinci grupta yer alan ve % 75 dikkate alınma oranına tabi olan gayrimenkul ipotekleri, sermaye yeterliliği mevzuatında önemli bir risk azaltım (minimizasyon) unsuru olarak dikkate alınmakta ve ipotek karşılığı kullanılan krediler % 50 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

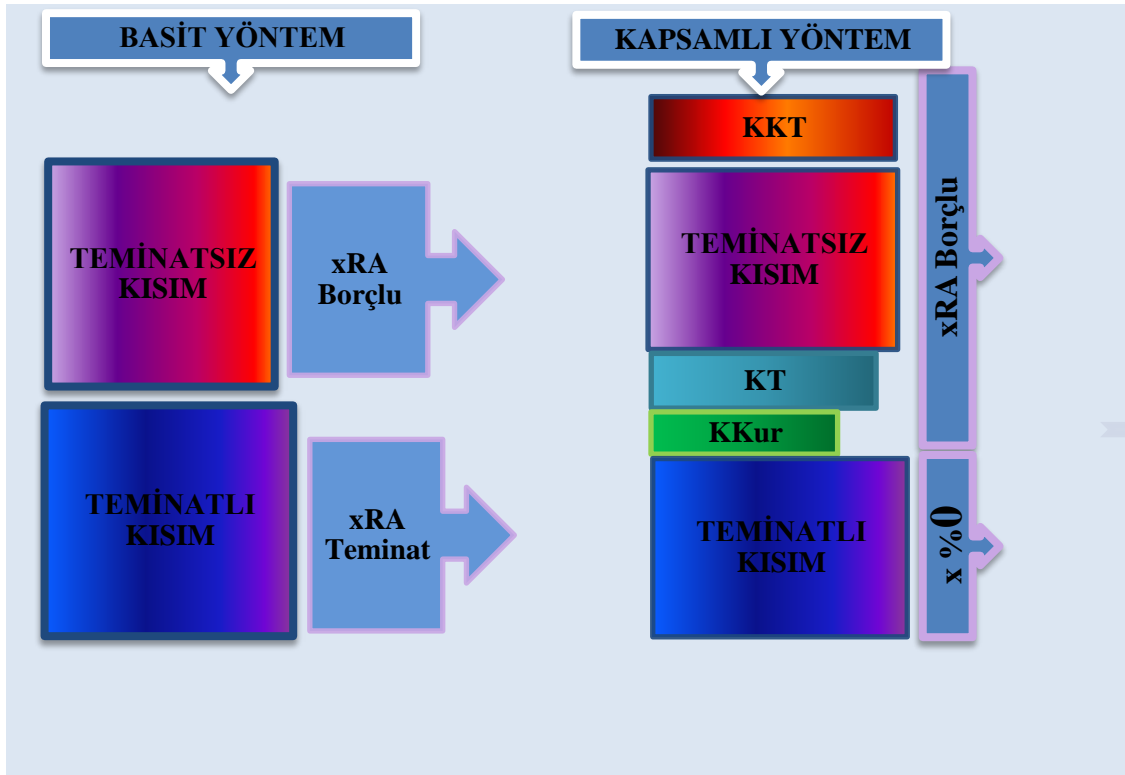
Basel-II'de risk azaltım tekniklerinin dikkate alınması ise temel olarak üç farklı yöntemden birisi kullanılarak yapılmaktadır. Bunlar, basit ve kapsamlı yöntemler ile temerrüt

halinde kayıp (THK) oranlarının bankalarca hesaplanması yöntemidir. Ayrıca kapsamlı yöntemde kullanılacak kesinti oranlarının bankalar tarafından hesaplanması veya Basel Komitesi tarafından verilen standart kesinti oranlarının kullanılması mümkündür.

Basit yöntemde riskler teminatlı ve teminatsız kısım olarak ikiye ayrılmakta, teminatlı kısımlar teminatlara ilişkin risk ağırlıkları ile çarpılırken, teminatsız kısımlar borçlunun tabi olduğu risk ağırlığı ile çarpılmaktadır.

Kapsamlı yöntemde riskler ve karşılığında alınan teminatlar, her iki tutarın da zaman içerisinde değişebilirliğine bağlı olarak arttırılıp azaltılmakta, oluşan fark ise karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Bu çerçevede öncelikle karşı tarafa ilişkin riskler uygun kesintiler (KKT) vasıtasıyla arttırılmakta, alınan teminatlar uygun kesintiler (KT) vasıtasıyla azaltılmakta ve daha sonra arttırılmış risk ile azaltılmış teminat tutarı arasındaki fark karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Basit ve kapsamlı yöntemlerin işleyiş mekanizması Şekil 8'de yer almaktadır.

Şekil 8: Teminatlara İlişkin Basit ve Kapsamlı Yöntem

Kredi riski azaltım (minimizasyon) tekniklerinin dikkate alınması açısından en gelişmiş yöntem sadece gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanma iznine sahip

bankalarca kullanılabilir. Bu yöntemde bankalar çeşitli gruplar itibarıyla, temerrüde düşen krediler için kayıp (batak) oranlarını (THK) kendileri tahmin etmekte ve bu oranları ilgili risk ağırlığı fonksiyonuna dahil etmektedirler. Basel-II’ de bankalar tarafından kullanılan ölçüm yaklaşımının gelişmişlik oranı arttıkça, hesaplamalarda bankanın kendi tahminlerine daha çok yer verilecek ve kullandığı risk azaltım tekniklerinin kapsamı genişleyecektir. Bu çerçevede farklı ölçüm yaklaşımı kullanan bankaların risk azaltıcı unsur olarak dikkate alabilecekleri kıymetler Tablo 10’dadır.

Tablo 11: Farklı Ölçüm Yaklaşımları İçin Dikkate Alınabilecek Teminatlar

	BSY	SY	TIDDY	GIDDY
Basit Yöntem	Nakit, mevduat sertifikası, vb Altın Hükümetlerce (ve Merkez Bankalarınca) veya Benzer Sekilde Degerlendirilen Kamu Kurumlarınca İhraç Edilen ve 4 ve Üzeri Derecelendirme Notu na Sahip Borçlanmayı Temsil Eden Menkul Kıymetler Temel Bir Endekse Dahil Hisse Senetleri.Belli Sartları Tasıyan Yatırım Fonları	Nakit, mevduat sertifikası, vb..Altın Borçlanmayı Temsil Eden Menkul Kıymetler İyi Derece Almış Derecelendirilmemiş (Belli sartlar dahilinde) Temel Bir Endekse Dahi Hisse Senetler .Belli Sartları Tasıyan Yatırım Fonları		
Kapsamlı Yöntem		Basit Yöntemde KabulEdilen TeminatlarEndekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmus Hisse Senetleri.Endekse Dahil OlmayanBorsaya Kote Olmus Hisse Senetlerini İçeren Yatırım Fonları	Basit Yöntemde Kabul Edilen Teminatlar .Endekse Dahil olmayan Borsaya Kote Olmus Hisse Senetleri .Endekse Dahil Olmayan BorsayaKoteOlmus HisseSenetleriniİçeren Yatırım Fonları	

			Ticari Amaçlı Gayrimenkul İkamet Amaçlı Gayrimenkul Alacaklar Diğer Fiziksel Teminatlar	
Banka Tahminlerine Dayanan THK Oranlarının Kullanılması				Bu kısımda dikkate alınabilecek teminatlara ilişkin herhangi bir sınırlama yoktur

Kaynak: BCBS 2004: "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework" <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>.

Tablo 11’de da görüldüğü üzere, Basel-II’ de dikkate alınan teminat türlerinin derecelendirme (rating) notu kriteri çerçevesinde belirlenmesi, Basel-I’ de dikkate alınan bazı teminatların artık dikkate alınamaması sonucunu doğurmaktadır. Örneğin, gayrimenkul ipotekleri standart yaklaşım kapsamında dikkate alınamamaktayken, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda dikkate alınabilmektedir. Teminatlara ilişkin bu kısıtlamalara karşın, Basel II’de bazı yeni teminat türleri de kapsama alınmıştır. Örneğin, hisse senetleri ve yatırım fonları bu durumdadır. Ülkemizde yaygın olarak kullanılan ve Basel-I’ de dikkate alınmayan pek çok teminat türüne standart yaklaşımda yer verilmemiştir. Bu teminatların dikkate alınabilmesi ancak içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda mümkün olmaktadır. Dikkate alınabilecek teminat türlerinin belirlenmesi konusunda Basel-II’ de ülke denetim otoritelerine ulusal tercih kullanma imkanı verilmemiş olup, uygulamada büyük sıkıntılar doğuracağı tahmin edilmektedir. Kredi riskinin minimize edilebilmesi için teminatların yanında dikkate alınabilecek bir diğer unsur da krediler ve diğer alacaklar için alınan garanti yani kefaletlerdir. Kredi riski azaltım teknikleri arasında dikkate alınabilecek bir diğer işlem de bilanço içi netleşme (mahsuplaşma) anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar ile bankalar herhangi bir taraftan olan alacakları (krediler) ile borçlarını (mevduat) mahsup etmek suretiyle hesaplamalara dahil etmektedirler.

4. BASEL KRİTERLERİNİN KOBİ KREDİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

4.1. Bankalar Açısından İncelenmesi

Basel kriterlerinin bankalar üzerindeki olabilecek etkileri aşağıda incelenmiştir. Bankalar ve denetim otoriteleri için banka uygulamalarının ve uygulama zorluklarının iyi anlaşılması özellikle gelişmiş yaklaşımlarda son derece önemlidir. Benzer şekilde, Basel-II'nin hangi şeklinin uygulanacağını nihai olarak belirlenmesinden önce denetim otoriteleri tarafından:

- gelişmiş modelleri uygulayabilecek bankaların risk yönetim teknikleri ve içsel sermaye değerlendirmelerine ilişkin mevcut uygulamalarının neler olduğunun belirlenmesi,
- hem bankalar hem denetçilerin yeni minimum sermaye standartlarının ve bunların risk yönetimi üzerindeki etkilerinin uygulamada ne anlama geldiğine ilişkin farkındalıklarının artırılması,
- bankaların Basel-II'ye hazırlık düzeyinin, temel eksikler ve uygulama zorlukları da dahil olmak üzere değerlendirilmesi,
- ulusal yasa koyucuların bilgilendirilmesi ve murakabe rehberlerinin hazırlanması gerekecektir.

Denetim otoriteleri, bu amaçlara ulaşmak için kapsamlı usuller geliştirmelidir. Bu usuller hem bankalarla ikili görüşmeler yapılmasını, hem de daha kapsamlı konuların ortaya konulabilmesini sağlamalıdır.⁶⁰

4.1.1. Sermaye Yükümlülüğü

Asgari sermaye oranı ile belirlenen sermaye tutarı, bankaların faaliyet yapısı ve faaliyet gösterdikleri ülke ekonomisi göz önünde bulundurulmadan, tüm bankalar için tek bir oranı esas almaktadır. Esas alınan orana göre belirlenen tutar yasal sermayedir. Tek bir oranın aynı ülkede faaliyet gösteren bankalar için bile gerçekçi sonuçları göstermeyeceği açıktır. Bu durum, ekonomik sermaye kavramını doğurmuştur. Ekonomik sermaye, bankaların maruz kaldıkları riskler karşısında finansal yapılarının olumsuz yönde etkilenmemesi için ihtiyaç duyulan sermayedir.⁶¹

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, sermaye yetersizliği sadece firmalar için değil, finans sektörünün tamamı için de geçerlidir. Dolayısıyla, bankalar açısından da sermayenin verimli alanlarda kullanılma zorunluluğu bulunmaktadır. Basel-II düzenlemesinde, KOBİ'lere

⁶⁰ BBDDK, Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar, Temmuz 2004, s.20

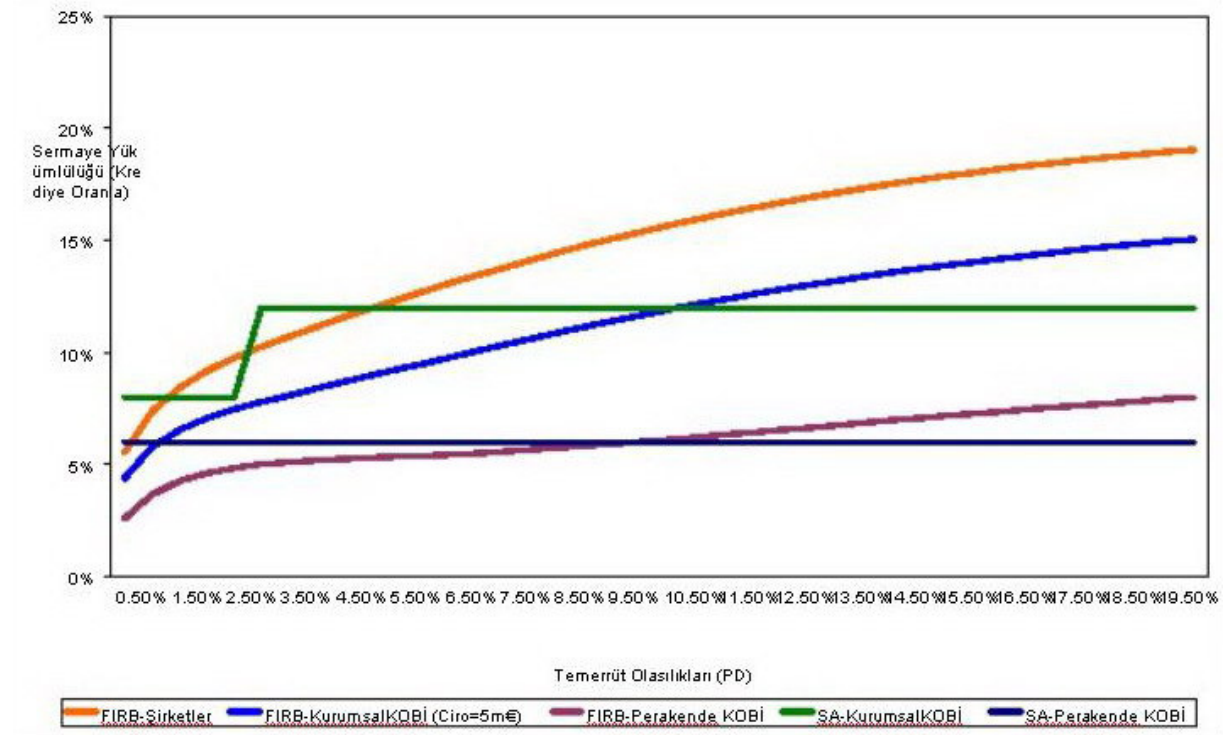
⁶¹ KOÇ Sıla, Basel II Uzlaşısı Kapsamında Banka Finansal Tablolarının Analizi, Yüksek Lisans Projesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s.6.

kullandırılan krediler açısından bankaları doğrudan doğruya etkileyecek olan en önemli husus, bu kredilere ilişkin sermaye yükümlülüklerindeki değişikliklerdir. Zira, KOBİ kredilerinin tabi olduğu risk ağırlıkları Basel-II’de önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Herhangi bir maddi teminat ya da garantinin (kefaletin) bulunmadığı durumda, standart yaklaşımda perakende nitelikli krediler % 75 standart risk ağırlığına, kurumsal nitelikli KOBİ kredileri ise rating notuna bağlı olarak % 0 - % 150 aralığında değişen risk ağırlıklarına tabi tutulurken, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda bu risk ağırlıkları bankalar tarafından KOBİ’lere verilen derecelendirme (rating) notları dikkate alınarak belirlenmektedir. Ayrıca Basel-I’den farklı olarak Basel-II’ de KOBİ kredileri ile büyük ölçekli firma kredileri farklı hükümlere tabi tutulabilmektedir. Bahsi geçen değişiklikler, herhangi bir maddi teminat ya da kefilliğin yani garantörlüğün bulunmadığı, sadece borçlunun imzası karşılığında kullandırılan KOBİ kredilerinin mevcut mevzuat kapsamında tabi oldukları % 100 standart risk ağırlığı ile kıyaslandığında, standart yaklaşımda KOBİ’lere yönelik bir iyileştirmenin olduğu söylenebilir. Çünkü mevcutta % 100 olan risk ağırlığı perakende nitelikli KOBİ kredilerinde % 75’e düşmektedir. Kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredilerinde ise derecelendirilmemiş yani haklarında bir rating notu tespit edilmemiş KOBİ’ler % 100 risk ağırlığına tabi tutulmaya devam edilmektedir. Şayet bu tip bir KOBİ için bağımsız kredi değerlendirme kuruluşunca verilen rating notları “A-” veya daha yüksek ise o KOBİ % 100’den daha düşük (% 50) risk ağırlığına tabi tutulabilmektedir. Ayrıca, büyük ölçekli firmaların ratinginin düşük olması durumunda, KOBİ kredilerinin perakende portföye dahil edilebilmesine karşın, büyük ölçekli firmalara kullandırılan kredilerin bu portföye dahil edilememesi hususu dikkate alındığında; KOBİ’lerin büyük ölçekli firmalara oranla daha düşük sermaye yükümlülüklerine tabi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, standart yaklaşımda KOBİ’ler, hem mevcut mevzuat ile hem de büyük ölçekli şirketlerin bu yaklaşımdaki konumları ile karşılaştırıldığında, nispeten avantajlı konumda bulunmaktadır. Ancak, Basel-II’ de sayılmış olan teminatların mevcut mevzuatımızdan farklı olması sebebiyle, belli durumlarda hem KOBİ’lere hem de büyük ölçekli firmalara kullandırılan kredilere ilişkin sermaye yükümlülüklerinde artış olması beklenmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda KOBİ kredileri perakende portföy içerisinde de sınıflandırılabilen olup; kurumsal portföy içerisinde sınıflandırılan kurumsal nitelikli KOBİ kredileri de aynı portföyde yer alan büyük ölçekli firma kredilerine göre de daha avantajlı konumdadır. Çünkü, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda kurumsal özellikteki KOBİ kredileri için kullanılan risk ağırlığı formülünde, firma cirosunun 50 milyon €dan az olduğu durumda sermaye yükümlülüğü daha düşük hesaplanmaktadır. Dolayısıyla, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda da KOBİ’lerin büyük ölçekli firma

kredilerine kıyasla avantajlı konumları devam etmektedir. Ancak, KOBİ kredilerinin tabi olacağı risk ağırlıkları, bankalarca verilen rating (derecelendirme) notlarına bağlı olup, mevcut mevzuatta yer alan % 100 oranından daha düşük veya yüksek olabilmektedir.

Standart ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda KOBİ kredilerinin tabi olduğu sermaye yükümlülükleri Şekil 9’da karşılaştırılmakta olup, sermaye yükümlülüğünün % 8’in üzerinde gerçekleştiği temerrüt olasılıkları mevcut mevzuata göre daha dezavantajlı olunan durumları içermektedir.

Şekil 9: KOBİ Kredilerine İlişkin Sermaye Yükümlülüklerinin Karşılaştırılması

Kaynak:BBDK,Araştırma Raporları,2005/4,sy.28

Basel-II'nin standartlarının bankaların sermaye yükümlülükleri üzerindeki etkilerinin tahmininde kullanılacak en önemli istatistiki bilgiler sayısal etki çalışmaları (SEC) sonuçlarıdır. Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen en son ve en kapsamlı çalışma olan 3.sayısal etki çalışması sonuçlarına göre (Tablo 11), kurumsal portföye ilişkin sermaye yükümlülüklerinde (gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren firmaların yüksek rating notlarına bağlı olarak) azalışla, perakende portföyde daha düşük risk ağırlıkları sebebiyle kurumsal portföyden daha fazla seviyede azalışlar olduğu görülmektedir. Her iki portföy içerisinde de yer alan KOBİ kredilerinde de, bu portföylere paralel olarak genelde azalışlar olduğu görülmektedir. Bu sonuçların değerlendirilmesinde, verilerin birden fazla ülkenin kümülatif sonuçları olduğu ve genelde gelişmiş ülkeleri kapsadığı unutulmamalıdır. Aynı çalışma sonuçları çerçevesinde AB üyesi ülkelerin bankalarının kullandıkları KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinin mevcut duruma göre değişimi Şekil 10'da verilmektedir. Bu sonuçlarda da kurumsal nitelikli KOBİ kredilerinin standart yaklaşımda bazı ülkeler için sermaye yükümlülüklerinin artmasına sebep olduğu, bunun dışındaki tüm durumlarda ise sermaye yükümlülüklerinin azaldığı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla hemen hemen tüm gelişmiş ülkelerde ve pek çok gelişmekte olan ülkede Basel- II'nin KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerini düşürmesi ve bu sebeple perakende kredilerin artması beklenmektedir.

Tablo 12: 3.Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler

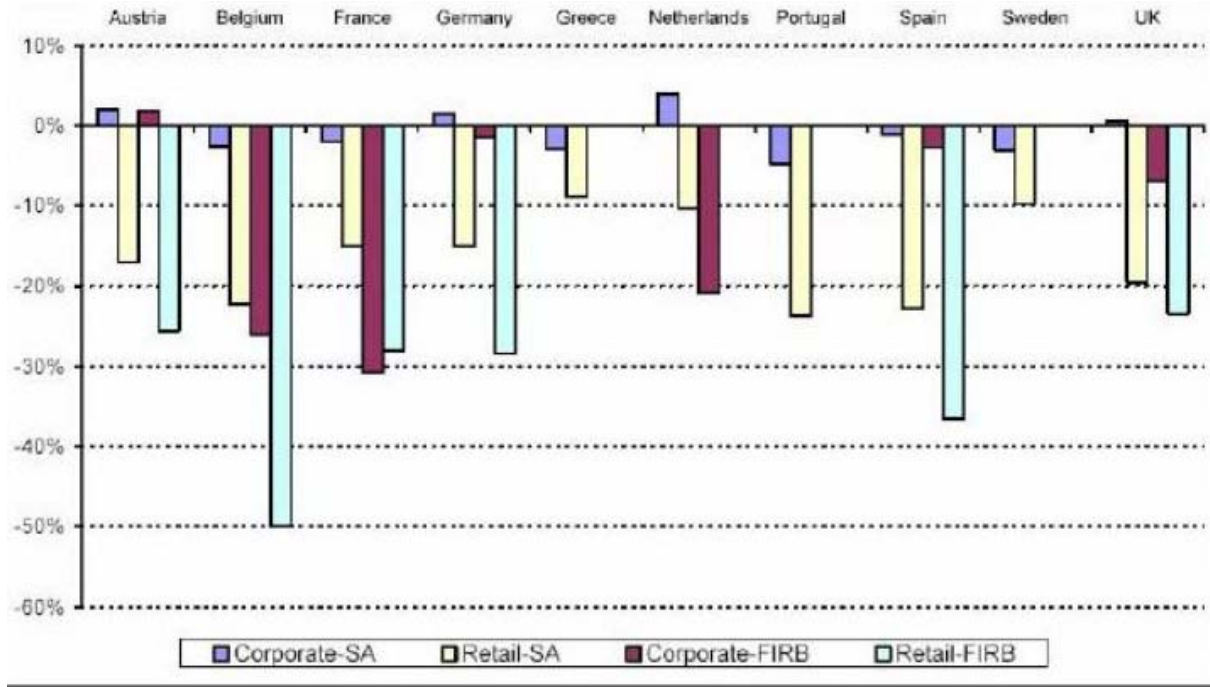
		BANKA GRUPLARI	PORTFÖY			
			Büyük Ölçekli Şirketler	Perakende (KOBİhariç)	KOBİ (Kurumsal ve Perakende)	Tüm Portföyler
SY	G-10 Ülkeleri	1.Grup	1%	-5%	-1%	0%
		2.Grup	-1%	-10%	-2%	-11%
	AB Ülkeleri	1.Grup	-1%	-5%	-2%	-3%
		2.Grup	-1%	-7%	-2%	-11%

	Diğer Ülkeler	1. ve 2.Grup	0%	-4%	-1%	2%
TİDDY	G-10 Ülkeleri	1.Grup	-2%	-9%	-2%	-7%
		2.Grup	-4%	-17%	-4%	-27%
	AB Ülkeleri	1.Grup	-5%	-9%	-3%	-13%
		2.Grup	-5%	-18%	-5%	-27%
	Diğer Ülkeler	1. ve 2.Grup	-1%	-8%	1%	-3%
GİDDY	G-10 Ülkeleri	1.Grup	-4%	-9%	-3%	-13%
	AB Ülkeleri	1.Grup	-4%	-9%	-4%	-15%

Kaynak: BCBS, 2003, "Quantitive Impact Study 3.Overview of Global Results"

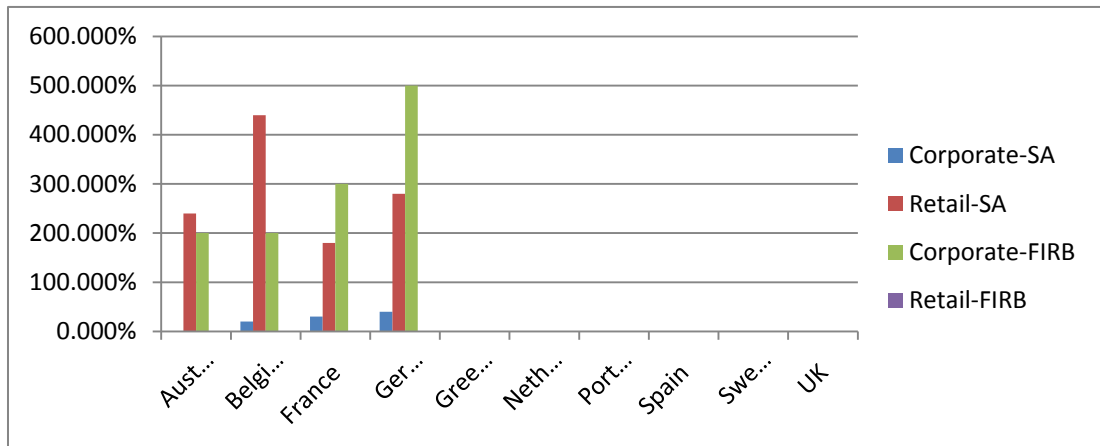
Tablo 12’de, 1.grup içerisinde gösterilen bankalar ana sermayesi 3 milyar Euro’dan fazla ve uluslararası yaygınlıkta faaliyet gösteren bankalardan; 2.grup içerisinde gösterilen bankalar ise daha küçük veya belli faaliyetlerde uzmanlaşmış bankalardan oluşmaktadır.

Şekil 10: 3.Sayısal Etki Çalışması Sonuçlarına Göre AB Ülkeleri Bankalarında KOBİ

Kaynak:PricewaterhouseCoopers,2004

Şekil 11:Kredilerin Sermaye Yükümlülüklerinde Mevcut Duruma Göre Değişmeler

Kaynak:

Pricewaterhouse Coopers,

BDDK tarafından ülkemiz bankaları için gerçekleştirilen sayısal etki çalışmaları (SEÇ) sonuçları incelendiğinde aşağıdaki verilere ulaşılmaktadır;

- i. KOBİ'lere kullandırılan nakdi kredilerin ortalama risk ağırlıkları; mevcut mevzuat çerçevesinde % 66 (100 YTL'lik bir kredi için 28 YTL'lik sermaye yükümlülüğüne

karşılık gelmektedir), standart yaklaşımda ise % 83 (100 YTL'lik bir kredi için 6,64 YTL'lik sermaye yükümlülüğüne karşılık gelmektedir) olarak gerçekleşmiştir.

- ii. KOBİ kredilerinin toplam sermaye yükümlülüğü içerisindeki payları; mevcut mevzuat çerçevesinde yapılan hesaplamalarda % 14,4 standart yaklaşımda ise % 10,8 olarak gerçekleşmiştir.
- iii. Standart yaklaşımda, KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüğünde % 18'lik bir artış olmaktadır. Bu artış temel olarak Basel-II' de dikkate alınan teminat ve garantilerin Basel-I'e göre farklı olmasından ve belirli bilanço dışı işlemler için uygulanan krediye dönüşüm oranlarının Basel-II' de değişmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak, sayısal etki çalışmalarının verileri ülkemiz bankaları için KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde artışlar olabileceğini göstermektedir. Ancak bu sonuçların değerlendirilmesinde, sayısal etki çalışmasına katılan bankaların Basel-II' de kabul edilen bazı teminatlara ilişkin verileri sağlıklı olarak elde edemediği ve ihtiyatlılık ilkesi gereği, ilgili kredileri teminatsız olarak kabul ettiği de dikkate alınmalıdır. Ayrıca bu inceleme Basel-II'nin henüz uygulanmadığı bir tarihte oluşturulan portföylere ilişkin sonuçları yansıtmakta olup, ileride Basel-II'nin uygulamaya girmesi ile birlikte bankaların portföy tercihlerinde ve teminat yönetimlerinde ortaya çıkabilecek yaklaşım değişimleri ve KOBİ'lerin kredilendirilmesinde değişebilecek koşulları dikkate almamaktadır. Belirtmek gerekir ki, ülkemizdeki bankalar tarafından ilk geçiş aşamasında standart yöntemin kullanılacağı ve daha gelişmiş yöntemlere geçişin uzunca bir zaman alacağı beklenilmektedir.

4.1.2. Sermaye Yükümlülüğünün Konjonktürel Etkileri

Bazı kesimlerce yöneltilen eleştirilerden biri de Basel-II'nin riske duyarlı sermaye yükümlülüğü prensibinin, ekonomide görülen konjonktürel dalgalanmaları arttırması ihtimalidir. Bu eleştirinin temelinde, ekonominin daralma dönemlerinde banka müşterilerinin rating notlarının düşeceği (temerrüt olasılıklarının artacağı), buna bağlı olarak bankaların sermaye yükümlülüklerinin artacağı ve banka sermayesinin veri olarak alındığı durumda, bankaların toplam kredi hacimlerini azaltacağı, ekonominin genişleme dönemlerinde ise bunların tersinin gerçekleşeceği ve nihai olarak bunun da konjonktürel dalgalanmaların boyutlarını arttıracağı varsayımı yatmaktadır.

Halihazırdaki mevcut konjonktürel etkiler iki kısımda incelenebilir. Bunlar kredi hacminin konjonktürel hareketleri ve Basel-I sermaye yükümlülüklerinin konjonktürel özellikleridir. Kredi hacminin konjonktürel hareketleri ile kasıt, bankaların kullandıkları kredilerin toplamının ekonominin genel durumundan etkilenmesidir.

Basel-I sermaye yükümlülüğü hesaplamalarının konjonktürel özelliği ise donuk alacaklar için ayrılan karşılıkların hesaplama sürecine dahil edilmesinde ortaya çıkmaktadır. Basel-II’ de de korunan bu yaklaşımda, alacaklar için ayrılan özel karşılıklar hem bir zarar niteliği taşıdığından banka sermayesini azaltmakta, hem de alacak tutarları karşılıklar sonrası net değerler üzerinden hesaplamalara dahil edildiğinden, alacak tutarlarını düşürmektedir. Dolayısıyla ekonominin daralma dönemlerinde daha fazla sayıda kredi donuk alacak olarak nitelendirildiğinde, sermaye yükümlülüklerinde herhangi bir değişiklik olmadığı halde, karşılık tutarlarının artması dolayısıyla sermaye yeterliliği oranları düşecektir. Bu da banka sermayesi veri iken, toplam kredi hacminde daralmaya sebep olabilecektir. Dolayısıyla Basel II’nin konjonktürel etkileri olarak, yukarıda bahsedilen iki etki dışındaki unsurlar da dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda Basel-II ile birlikte ortaya çıkabilecek ‘ilave’ konjonktürel etkiler, temelde Basel-II’nin riske duyarlı bir sermaye yükümlülüğü öngörmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple Basel-II’de yer alan farklı risk ağırlığı hesaplamalarında, risklilik düzeyindeki birim değişim için sermaye yükümlülüğündeki değişimin yüksek olması, o hesaplamada konjonktürel etkilerin yüksek olması sonucunu doğuracaktır. Örneğin, standart yaklaşımda risk ağırlıkları kesikli bir yapıdadır ve bu yaklaşımda dikkate alınan bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarının verdiği rating notları konjonktürel etkileri görece olarak daha az barındırmaktadır. Bu sebeple, standart yaklaşım içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlara kıyasla daha az konjonktürel özellik içermektedir.

Benzer şekilde, temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım ile gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım mukayese edildiğinde, gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımın daha fazla konjonktürel etkiler içerdiği görülmektedir. Örneğin rating notlarındaki veya temerrüt olasılıklarındaki bu kurumlarca verilen derecelendirme notları genelde ekonominin daralma ve genişleme dönemlerini birlikte dikkate almaktadır. Bu yapıdaki derecelendirme sistemleri “through-the cycle” sistemler olarak adlandırılmaktadır.

Her iki yaklaşımın da aynı risk ağırlığı fonksiyonunu kullanmasına karşın, temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda temerrüt halinde kayıp oranları sabit iken gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda bu oranlar bankalar tarafından hesaplanmaktadır.

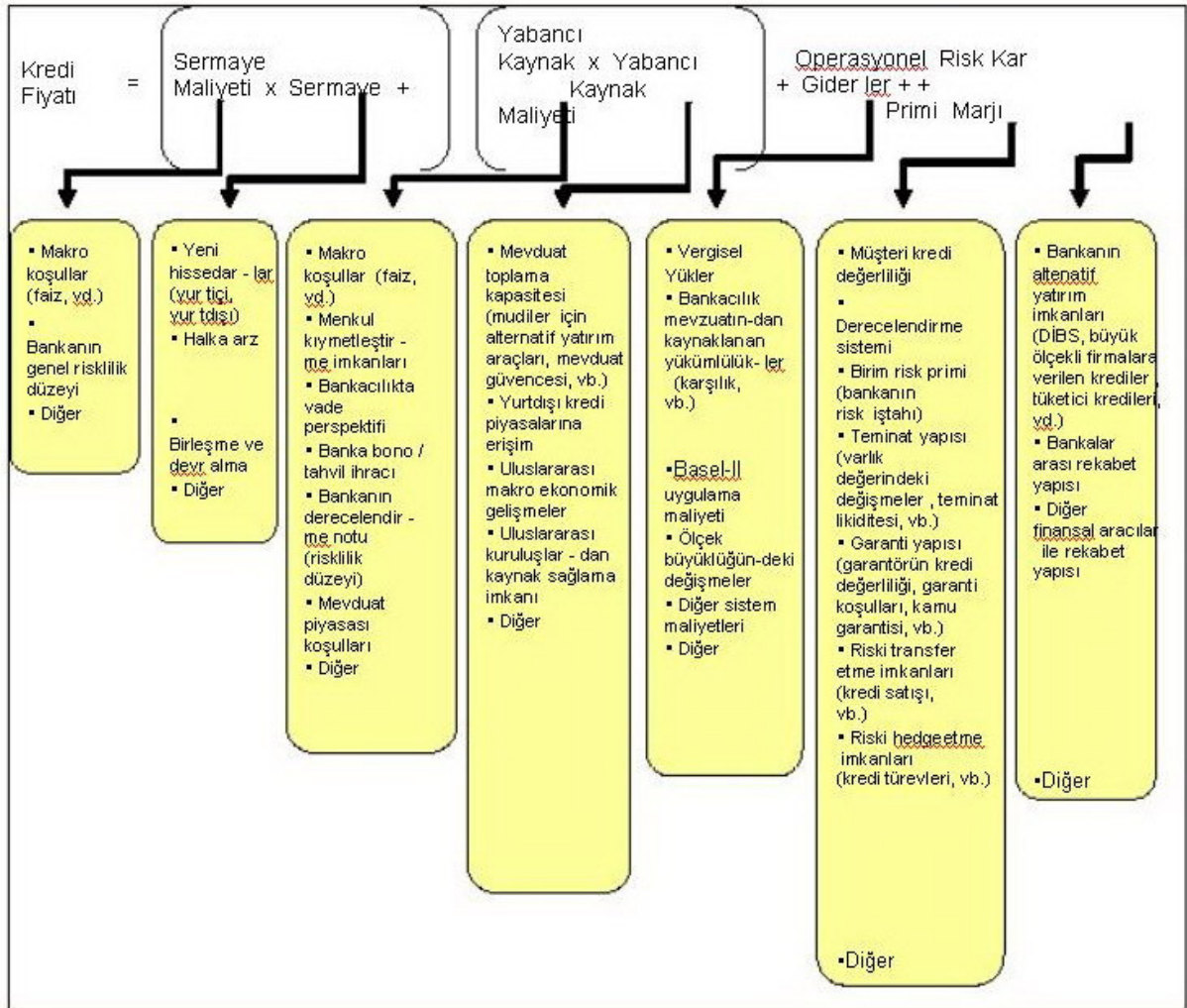
Dolayısıyla gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda, temerrüt olasılıklarında gözlenen konjonktürel etkilere ilave olarak THK oranlarında gözlenen konjonktürel etkiler de hesaplamalara dahil edilmektedir. Sonuç olarak, Basel-II ile birlikte bazı ilave konjonktürel etkilerin ortaya çıkması beklenmektedir ve bu etkiler kullanılan ölçüm yaklaşımlarına göre değişebilmektedir. Bu konunun bankalar, banka müşterileri ve genel ekonomi için olumsuz sonuçlar doğurmaması hususu ise banka denetim otoriteleri için üzerinde çalışılması gereken önemli politika alanlarından biridir. Literatürde bu tür olumsuz etkilerin sınırlandırılmasına ilişkin olarak bazı alternatif politika önerileri yer almakla birlikte bu konuda uluslararası düzeyde kabul görmüş genel bir yaklaşım henüz oluşmamıştır.

4.1.3. Kredi Fiyatlaması

Basel-II'nin, bir yandan bankaların kredi ve diğer alacakları için bulundurulması gerekli olan sermaye tutarını belirlemek suretiyle banka aktifleri üzerinde doğrudan etkiler doğurması, öte yandan ise bankaların diğer bankalardan sağladıkları fonları ve operasyonel giderleri aracılığıyla banka pasiflerine de dolaylı olarak etki etmesi beklenmektedir. Bu sebeple, Basel-II'nin kredi fiyatlamasına etki eden unsurları iki yönlü olacaktır. Basel-II'nin KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde ortaya çıkaracağı değişikliklerin, kredi fiyatlarına aynı oranda yansımaları beklenmemektedir. Çünkü bir kredinin fiyatını (faiz oranını) belirleyen çok sayıda değişken vardır ve sermaye yükümlülükleri bunlardan sadece biridir. Örneğin kredi fiyatını belirleyen değişkenler ve bu değişkenlere etki eden bazı faktörler izleyen sayfada yer alan Şekil 12'de verilmiştir. Bu çerçevede, sermaye yükümlülüklerindeki değişiklikler bankaların kredilerinin fonlanmasında kullanacakları sermaye miktarının belirlenmesinde dikkate alınmaktadır. Ayrıca sermaye yükümlülüklerinin bu konuda temel belirleyici olabilmesi, yasal sermaye tutarının banka için bağlayıcı bir kısıt olmasına bağlıdır. Örneğin ülkemiz bankacılık sektörü için de geçerli olan yüksek sermaye yeterliliği oranlarının mevcut olduğu bir durumda, yasal sermayenin bağlayıcı bir kısıt olmaması da mümkündür. Bunun yanında Basel-II'nin kredi fiyatlamalarına etki edecek diğer yansımaları olarak bankaların diğer bankalardan kullandıkları fonların miktarında ve fiyatındaki değişimler, operasyonel giderlere doğrudan etkileri ve risk primleri ile kar marjlarına dolaylı etkilerini sıralamak mümkündür. Örneğin, Basel-II ile birlikte KOBİ'lerin veya diğer banka müşterilerinin kullandıkları kredilerin fiyatlarında değişmelerin muhtemel olması gibi, bankaların da diğer bankalardan kullandıkları kredilerin miktarında ve fiyatında değişmelerin olması da muhtemeldir. Benzer şekilde bankaların Basel-II'yi uygulayabilmek için katlanacakları operasyonel giderlerin de kredi fiyatlarına yansıtılması ihtimal dahilindedir. Bu

maliyetler, bankanın mevcut altyapısının yeterliliğine, Basel-II’de hangi ölçüm yaklaşımını kullanacağına ve Basel-II’ye geçiş için öngörülen zaman kısıtına göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Ayrıca maliyetlerdeki artış veya azalışların ne kadarının müşteriye ne kadarının bankaya yansıtacağı ve kar marjlarındaki değişikliklerin boyutu sektörde ileriki yıllarda ortaya çıkacak rekabet koşulları (bankalar arası ve bankalar ile diğer finansal araçlar arası) ile de yakından ilişkilidir (Basel-II için gerekli olan bilgi işlem alt yapısının oluşturulması, eğitim ve danışmanlık maliyetleri, kredi tahsis ve izleme faaliyetlerine yönelik ilave maliyetler, vb.).

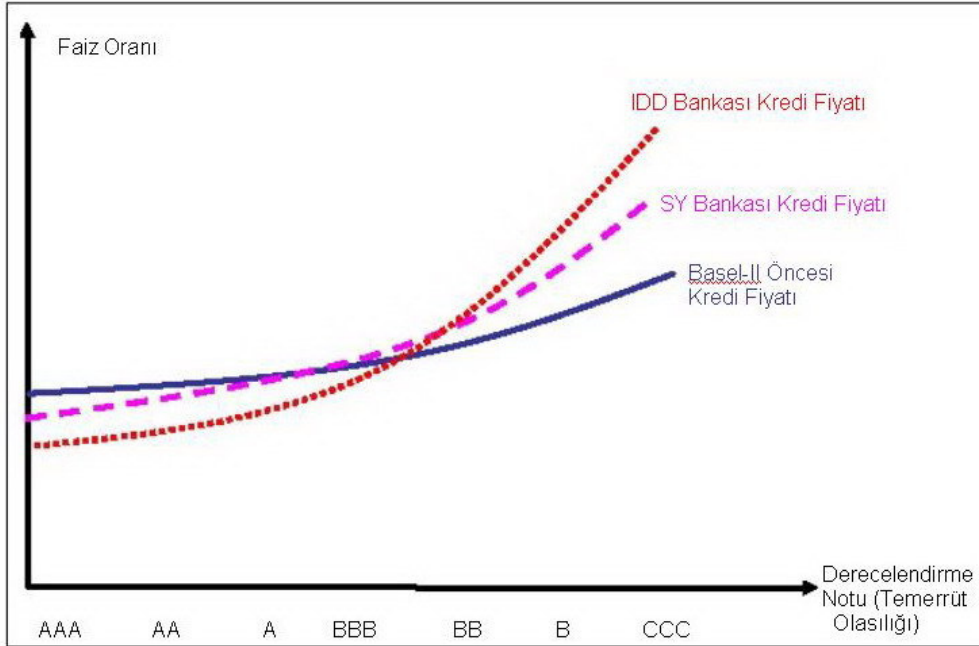
Şekil 12: Kredi Fiyatını Belirleyen Faktörler

Kaynak:BBDK,Araştırma Raporları:2005/4,sy.33

Son olarak, Basel-II'nin kredi fiyatlamasına dolaylı olarak etkilerinin olacağı en önemli alan, kredilere ilişkin risk primlerindeki değişikliklerdir. Basel-II'de kredi fiyatlamasına ve risk primlerinin belirlenmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte, Basel-II ile birlikte hız kazanacak olan risk yönetimi alanındaki gelişmelerle, bankaların işlemleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçecekleri, bu ölçüm sonuçlarını karar alma süreçlerinde daha fazla dikkate alacakları ve işlemlerin fiyatlandırılmasında maruz kalınan riskleri daha etkin bir şekilde kullanacakları düşünülmektedir. Bu sebeple, bankaların risk yönetimi fonksiyonları geliştikçe risk priminin öneminin artacağı tahmin edilmektedir. Bu da bankaların müşterilerini ve işlemlerini, risklilik düzeylerini dikkate alarak daha fazla ayırtırmaya tabi tutmaları ve fiyat farklılaşmalarının daha belirgin olması sonucunu doğuracaktır. Örneğin, Basel-II öncesi ve sonrasında, farklı risklilik düzeyine sahip kredilere uygulanan faiz oranlarındaki muhtemel değişimler Şekil 12'de temsili olarak şematize edilmektedir. Sadece risk primlerindeki değişimler dikkate alınmıştır. Yani kredilerin tamamına ilişkin faiz artış ve azalışları dikkate alınmamıştır. Şekilden de görüldüğü üzere, Basel-II sonrasında kredi maliyetleri arasındaki farklılıkların daha belirgin hale gelmesi, ayrıca bu hususun içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları uygulayan bankalarda görece olarak daha fazla olması beklenmektedir.

Şekil13: Basel-II Sonrası Risk Primlerindeki Değişiklikler (Temsili Gösterim)

Kaynak:BBDK,Araştırma Raporları:2005/4,sy.33

Sonuç olarak, kredi fiyatlarını belirleyen fazla sayıda değişkenin olduğu dikkate alındığında, kredi faizlerinin genel seviyesinde ortaya çıkabilecek değişikliklerin Basel-II'den daha çok diğer değişkenlere (örneğin makro ekonomik değişkenler veya yabancı kaynak maliyeti) bağlı olduğu, Basel-II'nin ise farklı risklilik düzeyine sahip firmalar için kredi fiyatlarının nispi olarak daha fazla farklılaştırılmasına sebep olacağı düşünülmektedir.

4.1.4. Bankaların Derecelendirme Sistemleri

Basel-II ile birlikte bankaların kredilendirme faaliyetlerinde beklenen önemli değişikliklerden biri de derecelendirme sistemlerinin artan önemidir. Basel-II hükümleri dikkate alındığında, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanacak bankaların müşterilerinin kredi değerliliğini ve işlemlerinin risklilik düzeyini sınıflandırmaya tabi tuttukları derecelendirme sistemlerine sahip olmaları gerekmektedir. Bu doğrudan etkinin yanında, Basel-II ile birlikte bankaların risk yönetimi fonksiyonlarının daha da etkin hale geleceği varsayımından hareketle, standart yaklaşımı kullanan bazı bankaların da kendi kredilendirme ve risk yönetimi faaliyetlerinde derecelendirme sistemlerine yoğun olarak yer vermeleri beklenmektedir.

Bankaların özelde KOBİ kredileri, genelde de tüm kredileri için ihtiyaç duyacakları derecelendirme sistemlerinin tesis edilmesi ve/veya geliştirilmesi, teknik altyapı açısından bilgi sistemleri yatırımlarına, tahmin modellerinin etkinliğinin sağlanması açısından teorik bilgi birikimine, üretilecek istatistiklerin güvenilirliğinin sağlanması ve Basel-II kriterlerinin yerine getirilmesi açısından tarihsel veri birikimine ve derecelendirme sistemlerinin kurumsal işleyiş içerisine dahil edilmesi açısından da eğitim ve insan kaynağı yatırımlarına gereksinim yaratmaktadır.

Bankalar tarafından kullanılan derecelendirme sistemleri, temel sınıflandırma olarak, istatistik tabanlı sistemler ve yargısal sistemler olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Ancak genelde bankalar tarafından yoğun olarak kullanılan derecelendirme sistemleri, bu iki uç arasında yer alan melez sistemler olmaktadır. Halihazırda ülkemiz bankaları tarafından çeşitli derecelendirme sistemleri kullanılmaktadır. Basel-II ile birlikte, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanacak bankalar için, bu sistemlerin ürettiği sonuçlar istatistiki olarak çeşitli

testlere tabi tutulmak suretiyle sistemlerin öngörü kapasiteleri BDDK tarafından değerlendirilecektir.

Derecelendirme sistemlerinin içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda kullanılmasında ortaya çıkan önemli problemlerden biri de sağlıklı ve yeterli tarihsel uzunlukta verilerin elde edilmesidir. Sonuç olarak bankaların bulundurmaları gereken sermaye yükümlülüğü bu veriler üzerinden hesaplanacağı için, verilerin sağlıklı, amaca uygun ve olabildiğince fazla sayıda gözlemden oluşması oldukça önemlidir. Diğer taraftan içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda dikkate alınacak verilerin tarihsel olarak belirli uzunluktaki dönemleri kapsamaları gerekmektedir. Bu uzunluk kredi portföylerine ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlardan hangisinin kullanılacağına bağlı olarak 2 ile 7 yıllık süreleri kapsamaktadır . Bu iki husus da pek çok ülkedeki bankanın içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanabilmesinin önündeki önemli problemlerdendir. Bu problemlerin asgariye indirilmesi için yaygın olarak uygulanan çözümlerden biri de içsel derecelendirmeye dayalı veri ihtiyaçlarının karşılanmasında ülke genelinde oluşturulan merkezi veri tabanlarının kullanılmasıdır. Söz konusu merkezi veri tabanlarının etkinliğinin sağlanması, Basel-II içerisinde yer alan bazı standart parametrelerin ülke koşulları dikkate alınarak yeniden hesaplanmasına da olanak sağlayacaktır.

4.1.5. Bankalar Arası Farklılaşmalar

Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, Basel-II içerisinde, Basel-I'deki yaklaşımın aksine bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarının yer aldığı bir menü sunulmaktadır. Bu çerçevede, halihazırda tüm bankalar aynı özelliklere sahip bir kredi için aynı tutarda sermaye yükümlülüğü hesaplamaktadır. Ancak Basel-II ile birlikte, farklı yaklaşımları uygulayan bankalar, aynı kredi için farklı sermaye yükümlülükleri hesaplayacaklardır. Ayrıca farklı ölçüm yaklaşımlarının kullanılabilmesi için gerekli olan yatırım miktarları da farklı olmaktadır. Bu sebeple Basel-II'nin uygulamaya başlanması ile birlikte bankacılık sektöründe çeşitli açılardan bölümlenmiş bir yapının oluşması beklenmektedir.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımların önemli miktarda yatırım harcaması ve teknik kapasite gerektirdiği dikkate alındığında, genelde bu yaklaşımların büyük ölçekli bankalarca ve uluslararası boyutta faaliyet gösteren yabancı bankaların şubeleri ve iştiraklerince kullanılması beklenmektedir. Standart yöntemin ise diğer bankalarca tercih edilmesi, buna ek olarak, ileride içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanmayı hedefleyen bankalar tarafından da geçiş aşamasında kullanılması beklenmektedir. Bu farklılaşmaların kredilendirme faaliyetlerine önemli yansımalarının olacağı da açıktır. Aşağıda bu konuda bazı örneklerle yer verilmiştir.

Bir kredinin fiyatı standart yöntemi kullanan bir banka ile içsel derecelendirmeye dayalı yöntemi kullanan bankalar arasında değişkenlik gösterebilecek; içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan iki bankanın farklı derecelendirme sistemlerini kullanması durumunda, bir kredi müşterisinin bu iki bankadan alacağı derecelendirme notları farklı olabilecek ve dolayısıyla kullanacağı kredinin fiyatı bu iki banka arasında değişkenlik gösterebilecektir.

Yine, bir kredinin fiyatı temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan bir banka ile gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan bir banka arasında değişkenlik gösterebilecektir.

Standart yöntemi kullanan iki bankanın perakende portföylerinin toplam büyüklüğünün farklı olması durumunda, bir kredi müşterisinin kullanacağı kredi tutarının birinci bankanın perakende portföye oranı düşük olurken, ikinci banka için bu oran yüksek olabilecektir. Bu da aynı kredinin birinci banka için perakende nitelikli, ikinci banka için ise kurumsal nitelikli bir kredi olması sonucunu doğuracak ve dolayısıyla kredinin fiyatı bu iki banka arasında değişkenlik gösterebilecektir.

4.2. KOBİ'ler Açısından İncelenmesi

4.2.1. Kredi Miktarı

Basel-II ile birlikte herhangi bir kesime kullandırılan kredilerin toplam hacminde, sadece Basel-II uygulamasından kaynaklanan önemli bir değişiklik olmayacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu toplam kredi hacminin genelde makro değişkenlere portföylerin risk-getiri profillerine, bankacılık sektörünün rekabet yapısına ve fon kaynaklarına erişimine bağlı olarak değişeceği düşünülmektedir. KOBİ'lere kullandırılacak toplam kredi hacmi bu açıdan değerlendirildiğinde, ülkemiz ekonomisindeki ve bankacılık sektöründeki gelişmelerin KOBİ kredilerinin artması sonucunu doğuracağı tahmin edilmektedir. Bunun en temel sebepleri olarak faiz oranlarındaki azalmaya paralel olarak kamu borçlanma gereksinimindeki düşüşler ve kamu borçlanma araçlarının getirilerinin azalması, ekonomideki olumlu gelişmeler paralelinde KOBİ'lerin ortalama kredi kalitesinin artması ve bankacılık kesiminin yurtdışından sağladığı uygun koşullu fonlar sayılabilir. KOBİ kredilerinin toplam tutarına ilişkin bu hususlar söz konusu iken, Basel-II uygulaması ile özerk KOBİ'lerin ihtiyaç duydukları tutarda krediye daha rahat erişebilmeleri için izlenebilecek bir takım yollar da mevcuttur. Bu çerçevede, KOBİ'lerin çalıştıkları bankaların Basel-II kapsamında kullandıkları ölçüm yönteminden ve diğer hususlardan haberdar olmaları önem kazanmaktadır. Bu sayede KOBİ'ler örneğin standart veya içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarından hangisinde kendileri daha avantajlı konumda ise o yaklaşımı kullanan bankalar ile çalışabilir veya bankaların perakende portföyünün büyüklüğüne göre bu portföyde sınıflandırılacakları bankalar ile çalışabilir veya yine perakende portföylerinde yer alabilmek amacıyla kullanacakları yüksek miktarlı kredileri birden fazla bankadan temin etme yoluna gidebilirler.

KOBİ'lerin talep ettikleri miktarda krediye erişebilmeleri açısından önem arz eden bir diğer husus da KOBİ'ler tarafından krediler için verilecek teminat ve garantilerin Basel-II kapsamında dikkate alınan teminat ve garantiler olmasıdır. Bu kapsamda, KOBİ'lerin kendilerinin ve işletme sahiplerinin varlıklarını teminat olarak kullanmaları mümkün olduğu gibi bu alanda kamusal mekanizmaların geliştirilmesi de oldukça önemlidir. Özellikle yüksek riskli KOBİ'lerin (örneğin, yeni kurulanlar, yüksek riskli sektörlerde çalışanlar) kamusal veya özel girişimler tarafından sağlanan "Kredi Garanti Fonu" gibi garanti mekanizmaları ile desteklenmesi bu şirketlerin krediye erişim olanaklarını önemli ölçüde iyileştirecektir.

4.2.2.Kredi Maliyeti

Basel-II kriterlerinin uygulanmaya başlanması ile, firmanın ve kredinin risk seviyesi, doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir. Kredi kullanan firmanın “derecelendirme”(rating) notu düştükçe, banka daha çok risk alacak, buna karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Ortaya çıkan bu fırsat maliyeti nedeniyle firmanın kullandığı kredinin maliyeti yükselecektir. Basel-II'nin KOBİ kredilerinin maliyetlerine en önemli etkilerinin kredi faiz oranlarındaki (risk primlerindeki) farklılaşmaların artması şeklinde olması beklenmektedir. Bu farklılaşmaların da temel olarak bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmesi beklenmektedir.

Bu çerçevede, Basel-II sonrasında KOBİ kredilerinin maliyetlerinin iyileştirilmesi amacıyla, bir önceki bölümde kredi miktarına ilişkin bahsedilen yolların yanında, KOBİ'lerin daha yüksek derecelendirme notu almasının sağlanmasına yönelik çabalar da fayda sağlayacaktır.

4.2.3.Derecelendirme Gereklere ve Kurumsal Yönetişim

Basel-II ile birlikte KOBİ'lerin krediye avantajlı faiz oranları ile erişebilmesi için önem arz eden konuların başında derecelendirme gereklereinin sağlanması gelmektedir. Bu çerçevede, KOBİ'lerin iyi bir derecelendirme notuna sahip olabilmeleri için ilk aşamada kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi ve uygulanması, kayıt dışı faaliyetlerin bulunmaması, basta yüksek özkaynak seviyesi olmak üzere güçlü bir mali yapıya sahip olma, KOBİ'lerin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri yönetebilme kabiliyeti, bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilme yetenekleri ön plana çıkacaktır.

Burada KOBİ'ler için problem olabilecek en önemli hususlardan birisi derecelendirmeye yönelik yetersiz ve/veya eksik bilgi verilmesidir.Çünkü bankaların “derecelendirme”(rating) sistemleri çerçevesinde değerlendirdikleri husus, KOBİ'lere verilen krediler sebebiyle bankaların maruz kaldıkları riskin boyutudur. Riskin boyutu ise KOBİ'nin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldığı risklere ilave olarak bankanın bu konuda yetersiz bilgiye sahip olmasını da içermektedir. Dolayısıyla KOBİ'lerden sağlıklı bilgi akışı olması durumunda, bankaların kredi imkanları ve faiz oranları da daha avantajlı konumlara erişebilecektir.

İyi yönetilen, finansmanı doğru yapılan ve gerekli tüm bilgileri zamanında ve yeterli bir şekilde sunarak şeffaflığı sağlayabilen KOBİ'ler, potansiyel olarak iyi bir derecelendirme notu alacak ve sonuçta, en iyi şartlarda kredilendirilme imkanına kavuşacaklardır.

SONUÇ

BIS (Uluslararası Takas Bankası) 1930 yılında İsviçre'nin Basel şehrinde kurulmuştur. Gelişmiş ülkelerin merkez bankaları tarafından kurulan BIS, 1974 yılında bankacılık düzenleme ve denetleme komitesini oluşturmuşlardır. Bu komitenin amacı bankaların uluslararası standartlarda çalışmasını sağlamak etkin bir risk yönetim sistemi oluşturmaktır. 1988 yılında yayınlanan Basel I'in ardından günümüz finansal koşullarına daha uyumlu olan Basel II 2004'te yayımlanmıştır. Basel II ile birlikte sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında operasyonel risklerde kullanılmaya başlanmış, %8 olan sermaye yeterliliği Basel II de aynı kalmıştır. Basel II ile birlikte kredi riski hesaplanırken dışsal ve içsel kredi notları kullanılmaktadır. Derecelendirme bankacılık sektörü için son derece önemli bir hal almıştır. Derecelendirmenin önem kazanması iler Basel I'de olan OECD üye ülkelere avantaj sağlayan kulüp kuralı ortadan kalkmıştır.

Basel II ile birlikte KOBİ'lerin daha düşük maliyetle bankalardan kaynak bulması dışsal veya içsel derecelendirmeye tabi tutulmasına sebep olacak burada da şeffaf bir yapı ve kayıt dışılığın giderilmesi son derece önemli hale gelecektir. Basel Komitesi yeni uzlaşmayı geliştirirken Basel I'e göre daha güçlü ve sağlam bir risk yönetimi uygulaması ortaya koymuş aynı zamanda uzlaşının özellikle uluslar arası bankalar açısından önemli bir rekabetsel eşitsizlik oluşturmaması için çalışılmıştır.

Basel II üç yapısal bloğun üzerine kurulmuştur. Bunlar; Minimum Sermaye Yeterliliği, Denetimsel Gözden Geçirme ve Piyasa Disiplinidir. Basel II de minimum sermaye yeterliliği hesaplanırken kullanılan üç risk grubu bulunmaktadır. Bunlar; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklerdir. Kredi riski bankaların içinde bulunduğu en önemli risklerden biridir. Kredi riskine ilişkin sermaye gereksiniminin hesaplanması konusunda her varlık için önce risk ağırlıkları belirlenir daha sonra bu varlıklara ilişkin olarak risk azaltıcı unsurlar ortaya konarak riske kaynak teşkil eden varlıktan eksiltilmekte ve risk ağırlığıyla kalan varlık değeri çarpıldıktan sonra elde edilen miktarın % 8i kadar sermaye gereksimi ortaya çıkmaktadır. Operasyonel risk uygunsuz ve başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemler veya dışsal olaylardan kaynaklanan risklerdir. Basel II ile birlikte operasyonel risklerde bankaların sermaye gereksinimlerinin hesaplanmasında rol oynamaktadır. Piyasa riski ise bankaların alım satım amacıyla elinde tuttıkları veya buna ilişkin koruma temin etmek için bulundukları finansal araçlar ve emtiadan kaynaklanan risklerdir.

Basel II'nin ikinci yapısal bloğu Denetimsel Gözden Geçirmedir. Bu süreç ana prensip üzerine kurulmuştur. Bu prensiplerden birincisi bankaların risk yapılarına uygun olarak sermaye yeterliliklerine ilişkin bir değerlendirme sürecine sahip olmaları ve sermayelerinin devamlılığını sağlamak için bir stratejiye sahip olmalarıdır. Denetimsel gözden geçirmenin ikinci prensibi denetim otoritesinin, banka içi sermaye yeterliliği değerlendirme, stratejiler geliştirme ve bunlara ilişkin izleme süreçlerinin değerlendirilmesi ve gerekli görüldüğü takdirde gereken tedbirleri almasıdır. Denetimsel gözden geçirmenin üçüncü prensibi ise denetim otoritesinin bankaların minimum sermaye gereksiniminin üzerinde çalışmasını istemesine yetkisinin olması ve bunu istemesini gerektirmektedir. Dördüncü prensip ise yine denetim otoritesinin bankaların sermayesinin asgari sermaye tutarının altına düşmeden müdahale edebilmelerini ve gerekli tedbirlerin alınmasını isteyebilmelerini gerektirir.

Basel II'nin üçüncü ve son yapısal bloğu piyasa disiplini. Piyasa disiplini, bankaların gerekli bilgileri kamuya belirli periyotlarla açıklaması gerektiğinden oluşmaktadır. Yapılacak olan açıklamalar bankaların karşı karşıya buldukları riskler hakkında piyasayı bilgilendireceği gibi aynı zamanda bankalar arası karşılaştırılmasında önünü açacaktır. Basel Komitesi piyasa disiplini kapsamında yapılacak açıklama ülkedeki muhasebe standartları dahilinde yapılacak açıklama yükümlülükleri ile çelişmemesi istenmektedir.

Olumlu ve olumsuz yanları değerlendirildiğinde Basel II ülkemiz açısından daha sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir avantajlar zinciri olarak görülmektedir. Basel II ile birlikte bankalarda risk yönetiminin etkinliği artacak, bankaların aracılık fonksiyonlarının daha etkin biçimde yerine getirilmesi, bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldığı risklere paralel olması, bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması, bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme Basel II'nin faydaları arasındadır.

Türkiye'de üzerinde uzlaşmış bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır. KOBİ'lere hizmet veren her kurum ve kuruluş farklı KOBİ tanımından yola çıkmaktadır. Bu farklılık uygulamada karmaşıklığa sebep olmakta, bir tanımda KOBİ olarak nitelendirilebilecek bir işletme diğer tanıma göre KOBİ tanımının dışına çıkabilmektedir.

Basel II standartlarına göre KOBİ'lerin tanımı tek kritere göre yapılmakta, bu kriter ise işletmelerin yıllık satış cirolarını dikkate almaktadır. Yıllık satış ciroları 50 milyon

EURO'nun altında kalan işletmeler KOBİ olarak değerlendirilmektedir KOBİ'lerin Türkiye'deki işletmelere oranı oldukça yüksek, istihdama oranı yüksek, toplam üretime oranı orta düzeyde, ihracata oranı ise düşüktür.

KOBİ'ler sadece ekonomik yaşamda değil, sosyal yaşamda da önemli bir işlev üstlenebilmektedirler. KOBİ'ler Türkiye'de geniş bir alana yayılmışlardır, bu da KOBİ'lerin bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesinin istihdam olanaklarının artırılmasında önem arz etmektedir.

KOBİ'ler küçük işletmeler olduklarından ve çok fazla personeli olmamasından kaynaklanan avantajlarından biri müşteri ve personel ile daha yakın ilişkiler içerisine girebilmek, pazarlama ve hizmet konularında daha esnek olabilmek, az yatırımla daha çok ürün çeşitliliği sağlayabilmek, emek yoğun teknolojilerle çalışarak düşük vasıflı eleman istihdam edip işsizliğin aşağı çekilmesine yardımcı olmak, ekonomik dalgalanmalardan esnek yapıları itibari ile daha az etkilenip, talep değişikliklerine kolay uyum sağlayabilmeleri, büyük işletmelere destekçi ve tamamlayıcı konumda olup onlara ara mal temin etmesi, bireysel tasarrufları teşvik etmesi gibi birçok avantajı vardır.

Öte yandan, KOBİ'ler, küçük ölçekli ve dağınık yapıda olmaları nedeniyle verimlilikleri düşük pazar ve sektör bilgileri yetersizdir. Teknoloji düzeyleri genellikle düşük, yönetim organizasyonda ise zafiyetleri vardır. Özsermayeleri düşük olup enflasyondan dolayı erozyona uğramış , yeterince kurumsallaşamamaları nedeniyle de sermaye piyasalarından kaynak temin güçlüğü çekmektedirler. Yurtiçi ve yurt dışı teknik ve ticari gelişmeleri izleyememekte, nitelikli eleman sıkıntısı çekmektedirler. Rekabet güçleri düşüktür. Bu sebeplerden ötürü de dezavantajlı sayılmışlardır.

Basel II standartları beraberinde, risk odaklı sermaye yönetimini ve risk odaklı kredi fiyatlamasını getirecektir. Basel-II ile birlikte kredinin subjektif yöntemlerle iyi veya kötü kredi olarak belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile çok riskli az riskli olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek ve fiyatlama buna göre yapılacaktır.

Uluslararası uygulamada 2007 yılında yürürlüğe giren Basel-II kriterleri tüm ekonomik ortamı ve özellikle KOBİ'leri yakından etkileyecek hükümler içermesi nedeniyle hem bankalar hem de küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından doğru anlaşılması ve yorumlanması gerekmektedir. Araştırmalara katılan firmaların %92'si perakende KOBİ olup,

%56'sı mevcut geleneksel yaklaşımı tercih etmektedirler. Ancak kredilendirmenin firmanın risk derecesine bağlı olarak yapılmasından ve Basel-II çerçevesinde teminatların uygun görülmesi nedenleriyle, KOBİ'lerin Basel-II Kriterleri'ne uyum konusunda iddialı oldukları gözlenmiştir.

Basel-II'ye geçişle birlikte KOBİ'lerin banka kredilerinden yeterince ve uygun maliyetlerle yararlanabilmeleri için sermaye yapılarını kurumsal yönetimle birlikte güçlendirmeleri, bağımsız derecelendirme kuruluşlarından olumlu kredi notu alabilmesi ve düşük maliyetlerle kredi kullanabilmesi için mali bilgilerin düzenli ve doğru olarak raporlanması, uluslararası standartlara uygun mali tablolar hazırlanması, finansal raporlamada bilişim teknolojilerindeki gelişmelerden yararlanması, faaliyetlerin kayıt altına alınması ve şeffaf bir politika izlenmesi gerekmektedir.

Basel-II kriterleri ile birlikte kredilendirmede riske dayalı bir fiyatlandırma yapılacağından KOBİ'lere kredi maliyetlerini düşürmek için uygun teminat olanakları sağlanmalıdır. Basel-II kriterleri ile birlikte bankalar kredi kullanırken işletmelerden likiditesi yüksek teminatları talep edeceğinden KOBİ'ler özellikle bunun farkında olmalıdır. Bu çerçevede, KOBİ'lerin teminat olarak kullandığı ortak kefaleti, grup şirketi kefaleti, müşteri çek ve senetleri gibi araçların Basel-II ile birlikte ortadan kalkmasıyla birlikte Kredi Garanti Fonu KOBİ, kredilerinin teminatlandırılmasında önemli bir mekanizma olarak kullanılabilir.

Son olarak, Ticari kredi kullanmak isteyen KOBİ'lerin Basel-II kriterlerine hazırlıklı olmaları gerekmektedir. KOBİ'lerin yapısı ile Basel-II kriterlerine uyum arasında büyük bir ilişki söz konusudur. Bundan dolayı "yeterince şeffaf", "iyi yönetilen", "sermaye yapısı güçlü", "finansal ve niteliksel bilgi sahibi", "müşteri odaklı ve kaliteye yönelik çalışan" KOBİ'ler, değişime kolaylıkla ayak uydurabilecek, rekabet avantajı sağlayabilecek ve esnek yapıları ve bankalarla olan yakın ilişkileri itibarıyla, Basel II kriterlerine uyum sürecini sorunsuz bir şekilde tamamlayabileceklerdir.

Küresel krizle beraber dünya genelinde artan banka iflasları, denetim ve gözetim açısından, Basel II'nin de itibar kaybetmesine ve sorgulanma eşiğinin yükselmesine neden olmuştur. Bankacılık türev ürünlerinin alım satımında risk yönetiminin hiçe sayılması, yaşanan krizin bankacılığa ilişkin temel sıkıntısı olarak değerlendirildiğinde, Basel II'nin bu alanda da ciddi düzenlemelere ihtiyacı olduğu açıktır.

Basel Komite'nin, krizden çıkarılan dersler neticesinde "Strengthening the Resilience of the Banking Sector - Consultative Document" (Bankacılık Sektöründeki Dayanıklılığın Arttırılması-İstifare Metni) ile çözüme yönelik arayışlar içerisinde olduğu görülmektedir.

Son gelişmeler ışığında, BDDK tarafından gerçekleştirilen anket sonuçlarında da görüldüğü üzere, Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel II'ye geçiş sürecini çok büyük ölçüde tamamladığı anlaşılmaktadır. Ancak küresel kriz ortamında yaşananlar çerçevesinde, eleştirel yaklaşımlara yönelik Basel Komite'nin çalışmalarına ilişkin sonucu beklediği ve tam geçişin bu sürecin sonrasında ortaya çıkacak yeni yapılanmaya uyumla gerçekleştireceği beklenebilir.

Özet olarak, Basel Komite'nin yöneltilen eleştirel yaklaşımlara karşılık vermek için, mevcut sisteme sahip çıkmakla birlikte, Basel II'nin bir üst sürümü diyebileceğimiz yeni bir yapılanmaya doğru rotasını çevirdiği, çözüme yönelik çabalar içerisinde olduğu vurgulanabilir. Holistic (bütüncül) yaklaşımla bir değerlendirme yapılırsa, sürdürülebilir bankacılık için tüm bu çalışmaların yeni bir yapılanmanın, habercisi olduğu söylenebilir. Basel III'ün uygulanma sürecine yönelik bazı endişeler de mevcuttur. Global düzeyde başarı sağlayabilmesi için, dünyadaki tüm düzenleyici ve denetleyici otoritelerin koordineli olarak çalışmaları gerekmektedir. Diğer taraftan, Basel III'de düzenlenen kriterlerin uygulandığı ülkelerden, daha az denetimin ve takibin yapıldığı ülkelere doğru bir kayma gerçekleşecektir. Bu da Basel III'ün küresel düzeyde beklenen sonucu almamasına neden olur. Basel III'ün uygulanma sürecine ilişkin ikinci endişe yeni kuralların uyum süreci ve piyasa tarafından kabul edilme seviyesidir. Uzun geçiş sürecinin yeni kurallara çabuk uyumu zorlaştırarak, Basel III uygulamasının istenen düzeyde sağlanamayacak olmasıdır. Basel III'ün uygulanma sürecine ilişkin endişelerden sonuncusu ve en önemlisi bankaların yeni standartlara uyum için geliştirecekleri strateji ve kararların ülke ve dünya ekonomisine etkileridir. Bankaların alacakları kararların, faaliyette buldukları ülkelerin ve dolayısıyla küresel çapta bankacılık sektörünün yapısını ve işlevini de önemli oranda etkileyeceği açıktır. Bu nedenle bu konuda alınacak kararlar yakın gelecekte ülkemizde olduğu gibi tüm dünya ekonomisini sarsacak güçte olacaktır.

KAYNAKÇA

AKGEMCİ, Tahir, **KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, T.C. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB Küçük Ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Haziran 2001, s.18.

ALTINTAŞ, M. Ayhan, **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, Turhan Kitapevi, Ankara, 2006.

ARAS, Güler, **Basel II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri ve Geçiş Süreci**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s.4.

ATİKER, Mustafa, **"Basel I ve Basel II"**, Konya Ticaret Odası Bilgi Raporu, 2005.

AY, Çınar S., **"Türkiye'deki KOBİ'lerin Finansman Sorunları"**, Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Ocak 2008 Sayı 1.s.4.

AYDIN, Eyüp Vural, **BASEL II Standartları ve KOBİ'lere Etkileri**, MÜSİAD Yayınları, İstanbul, 2007.

BABUŞÇU, Şenol, **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Akademi Yayınevi, Ankara, 2005, s.262.

BAĞRIAÇIK, Atilla, **Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar** (Dünyada ve Türkiye'de), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1989, s.84- 85.

Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, Akademi Yayınları, Ankara.s.277.

BIS, Basel Committee on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, Basel, Haziran 2006.

BIS, Comparison Between the 1999 and 2006 Versions of The Core Principles Methodology - Basel Committee, Basel 2006.

BOLGÜN Evren ve Barış AKÇAY, **Risk Yönetimi Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları**, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.83.

BOYACIOĞLU, Melek Acar, “**Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Basel II Kriterlerinin KOBİ’lerin Finansmanı Üzerine Etkileri**”, Selçuk Üniversitesi Yayınları, 2006, s.162.

CANDAN,H. ve A. ÖZÜN, **Bankalarda Risk Yönetimi Ve Basel II**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006,s.115

ÇELİK,F. ve İ. KIZIL, “**Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı**” Doğus Üniversitesi Dergisi,cilt no 9, 2008,Sayı 1, s.25.

DEĞİRMENCİ,N.**Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirmesi**, TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Nisan, 2003.

ERCAN Türkan , **Türk Ekonomisinde Makro Kredi Kanalı, Ölçek ve Kalite Açısından Bir Değerlendirme**, 2004.

KARABIÇAK, M., ve N. ALTUNTEPE, “**KOBİ’lerin Kredi Yoluyla Finansmanı**” Erciyes Üniversitesi I.Orta Anadolu Kongresi Bildirileri, Ekim 2001, s.288.

KOÇ Sıla, **Basel II Uzlaşısı Kapsamında Banka Finansal Tablolarının Analizi**, Yüksek Lisans Projesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2005, s.6.

KONDAK Nuray, **İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları (Alternatif Finansman Teknikleri)**, Der Yayınları, İstanbul, Şubat 2002, s. 93.

İMİŞİKER, S.,“**Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri**,”Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi Yeterlilik Etüdü, Kasım 2005, s.4.

ŞENDOĞDU A.Aslan, **Bankalarda Fon Yönetimi**,İstanbul,2010.

MAZIBAŞ, Murat, **Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme**, BDDK Yayınları, 2005.

ÖZÇAM,Mustafa, **Basel II Uzlaşısı**, Araştırma Raporları, 2004,s.6

RODOPLU Gültekin, Ebubekir AYAN, **BASEL-II Uzlaşısında Piyasa Riski Yönetimi Ve Türkiye Açısından Faiz Riskine İlişkin Bir Uygulama**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler, Fakültesi Dergisi C.13, S.2, 2008, s.1-28.

TBB, **Risk Yönetimi ve Basel-II’nin KOBİ’lere Etkileri** ,İstanbul, 2005,s.1.

YAYLA Münür ve Yasemin Türker KAYA, **Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci**, ARD Çalışma Raporları:2005/3, Ankara, Mayıs 2005, s.49.

YILMAZ, M.K., ve A. KÜÇÜKÇOLAK, “**Basel II Uygulamalarının KOBİ'lere etkileri ve İMKB Sirketlerinin Bu Açından Değerlendirilmesi**,” GOÜ İİBF Bölümü, 5. Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi, Haziran, 2006.

YÜKSEL, Ayhan, “**Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri**”, BDDK ARD Çalışma Raporları: 2005/4

YILMAZ Figen ,**Türkiye’de Küçük Ve Orta Boy İşletmeler(KOBİ’ler)**, 2004

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/basel/1317pillar-3.pdf>

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/58/1350/15632.pdf>

<http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/2.pdf>

http://www.iibf.deu.edu.tr/dergi/2007_2_11_yoruk.pdf

<http://iibf.karaelmas.edu.tr/sbd/makaleler/1303-9245/200703006163186.pdf>

http://joy.yasar.edu.tr/makale/no10_vol3/14_rybak_aktan.pdf

http://joy.yasar.edu.tr/makale/no10_vol3/AKTAN.pdf

http://www.musiad.org.tr/img/yayinlarRaporlar/cep_kitaplari_23.pdf?yayinRapor=52&k=6

(Erisim Tarihi 29 Agustos 2007) .s.22

http://okfram.okan.edu.tr/OKFRAM/FINANCIAL_POST/Entries/2010/2/2_ARALIK_2009_files/Aral%C4%B1k%202009.pdf

<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=725&fn=725.pdf>

http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/onemli_basliklar/Basel_II_Yeni_Sermaye_Yeterliliği_Duzenlemesi.pdf